ISSN: 2336-3630

STŘEDOEVROPSKÝ VĚSTNÍK PRO VĚDU A VÝZKUM

№ 11. 2025

Google Scholar
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL

Licencováno pod veřejnou mezinárodní licencí Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0)

STREDOEVROPSKY VESTNiK

PRO VEDU A VYZKUM

№ 11. 2025

Praha, České republika 2025

Multidisciplinární mezinárodní vědecký magazín “**Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum**” je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: E 21425. № 11. 2025. str. 101.

Vydavatel:

Publishing house Education and Science s.r.o. IČO : 271 56 877.
Frýdlanská 15/1314 , Praha 8. MS v Praze , oddíl C,vložka 100614

Editorial Board:

Editor-in-Chief –

Datsii O.I., Doctor of Economics, Professor, Honored Worker of Education of Ukraine, President of the PO "Association of Scientists of Ukraine", Kyiv, Ukraine

Deputy Editor-in-Chief –

Ekimov S.V., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Director of Publishing House Education and Science, Prague, Czech Republic

Romanenko E.O., Doctor of Public Administration, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, President of the public scientific organization “All-Ukrainian Assembly of Doctors of Public Administration”, Kyiv, Ukraine

Editorial Board Members:

Shpachuk V.V., Doctor of Public Administration, Professor, Visiting Professor Newcastle University Business School, Newcastle, UK

Levchenko N.M., Doctor of Public Administration, Professor, Research scientist Berlin University of Economics and Law, Berlin, Germany

Khraschevskyi R.V., Doctor of Technical Sciences, Professor, Kyiv, Ukraine

Mykolayets D.A., Doctor of Laws, Professor, Kyiv, Ukraine

Ulyanchenko Yu.O., Doctor of Public Administration, Associate Professor, Kyiv, Ukraine

Blyznyuk A.S., Doctor of Public Administration, Professor, Kyiv, Ukraine

Kartashov E.G., Doctor of Public Administration, Professor, Kyiv, Ukraine

Články jsou vyvěšeny v redakci autora. Za obsah a pravopis zaslaných materiálů odpovídají autoři

© Publishing house Education and Science s.r.o., Česká republika, 2025
© Public Organization "Association of Scientists of Ukraine", Ukraine, 2025
© autoři článků, 2025

CONTENT

Процак Тетяна, Забродський Ігор
ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИВЧЕННІ АНАТОМІЇ ГОЛОВНОГО МОЗКУ: ПЕРСПЕКТИВИ СИМУЛЯЦІЙНОГО НАВЧАННЯ 4

Кириєнко Олена
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ 18

Lekhman Alexey
CHILDHOOD ANXIETY AND THE PARENT-CHILD RELATIONSHIP: A MULTIDIMENSIONAL PERSPECTIVE 33

Petrushyn Dmytro
ENHANCING PHYSICAL TRAINING OF FUTURE POLICE OFFICERS UNDER PANDEMIC CHALLENGES 38

Іванюта Павло, Пиріжок Стелла, Горбаневич Віталій
ЛІКВІДНІСТЬ І ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ЯК ВИМІРНИКИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА 44

Мельник Оксана, Пилипченко Вікторія
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ 59

Подолянчук Станіслав
ОЦІНЮВАННЯ УЧАСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ УНІВЕРСИТЕТІВ В ДИСТАНЦІЙНИХ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ЗАХОДАХ 66

Datsii Nadiia, Zaichenko Ihor
INCREASE STRATEGY ECONOMIC SECURITY OF THE REGION 76

Matsenko Ivanna, Kudriashova Olena
STATE AND LEGAL POLICY IN THE FIELD OF HEALTH PROTECTION UKRAINIAN CITIZENS 88

Процак Тетяна Василівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри анатомії людини ім. М. Г. Туркевича Буковинського державного медичного університету, м. Чернівці, Україна, https://orcid.org/0000-0002-9620-3667

Забродський Ігор Сергійович, студент III курсу Медичного факультету Буковинського державного медичного університету, м. Чернівці, Україна, https://orcid.org/0009-0005-3576-6828

Protsak Tetiana Vasylivna, Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of the Mykola Turkevich Human anatomy department Bukovinian state medical university, Chernivtsi, Ukraine, https://orcid.org/0000-0002-9620-3667

Zabrodskyi Ihor Serhiiovych, 3rd year student of Medical faculty of Bukovinian state medical university, Chernivtsi, Ukraine, https://orcid.org/0009-0005-3576-6828

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИВЧЕННІ АНАТОМІЇ ГОЛОВНОГО МОЗКУ: ПЕРСПЕКТИВИ СИМУЛЯЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE STUDY OF BRAIN ANATOMY: PERSPECTIVES OF SIMULATION-BASED LEARNING

Анотація

У статті розглянуто сучасні підходи до використання цифрових технологій у вивченні анатомії головного мозку. Показано, що традиційні методи, засновані на демонстрації анатомічних препаратів, не завжди забезпечують повне розуміння просторових взаємовідношень мозкових структур. Використання цифрових інструментів — віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR), інтерактивних 3D-моделей, симуляційних платформ і технологій 3D-друку — відкриває нові можливості для глибшого

засвоєння матеріалу, розвитку просторового мислення та формування анатомічної уяви студентів.

Проаналізовано досвід провідних університетів світу — Harvard Medical School, Stanford University School of Medicine, University of Oxford, King's College London та National and Kapodistrian University of Athens — де цифрові симуляції, VR-технології та система Anatomage Table активно інтегровані в курси нейроанатомії. Такі інструменти забезпечують поєднання теоретичних знань із практичними навичками, підвищують ефективність навчання й мотивацію студентів.

В Україні процес цифровізації медичної освіти активно розвивається. У Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця функціонує симуляційна лабораторія з 3D-моделями, у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького впроваджуються AR-технології, у Харківському національному медичному університеті використовуються мультимедійні платформи для моделювання нейроанатомічних процесів, а у Тернопільському національному медичному університеті імені І.Я. Горбачевського діє навчально-практичний центр симуляційних технологій.

Зазначено, що поєднання цифрових і традиційних методів навчання є найефективнішим шляхом підготовки студентів до клінічної практики. Водночас підкреслено необхідність технічного забезпечення, підготовки викладачів і методичного супроводу. Узагальнено, що цифрові технології у вивченні анатомії головного мозку підвищують якість освіти та сприяють формуванню інноваційного мислення майбутніх лікарів.

Ключові слова: анатомія головного мозку, цифрові технології, симуляційне навчання, VR, 3D-моделювання, медична освіта.

Abstract

The article examines modern approaches to the use of digital technologies in studying the anatomy of the human brain. It is shown that traditional teaching methods based on the demonstration of anatomical specimens do not always provide a complete understanding of the spatial relationships of brain structures. The implementation of digital tools — virtual (VR) and augmented reality (AR), interactive 3D models, simulation platforms, and 3D printing technologies — opens new possibilities for deeper learning, development of spatial thinking, and formation of anatomical imagination among medical students.

The experience of leading universities worldwide — Harvard Medical School, Stanford University School of Medicine, the University of Oxford, King's College London, and the National and Kapodistrian University of Athens — has been analyzed. These institutions actively integrate digital simulations, VR technologies, and the Anatomage Table system into neuroanatomy courses. Such tools combine theoretical knowledge with practical skills, enhancing learning efficiency and student motivation.

In Ukraine, the digitalization of medical education is actively evolving. At Bogomolets National Medical University, a modern simulation laboratory with 3D models has been established; Danylo Halytsky Lviv National Medical University implements AR technologies for brain anatomy education; Kharkiv National Medical University uses multimedia platforms for interactive neuroanatomical modeling; and I. Horbachevsky Ternopil National Medical University operates a simulation training center that combines traditional and digital methods.

It is emphasized that combining digital and traditional teaching approaches represents the most effective strategy for preparing students for clinical practice. At the same time, successful implementation requires proper technical infrastructure, instructor training, and methodological support. Overall, the integration of digital technologies in brain anatomy education improves the quality

of medical training and fosters the development of innovative and practice-oriented thinking among future physicians.

Keywords: brain anatomy, digital technologies, simulation-based learning, VR, 3D modeling, medical education.

Постановка проблеми. Традиційні методи вивчення анатомії головного мозку, що базуються на демонстрації анатомічних препаратів та ілюстративних матеріалів, не завжди забезпечують достатню візуалізацію просторових взаємовідношень його структур. Складна тривимірна організація мозку потребує інноваційних підходів до навчання, які б поєднували наочність, інтерактивність і можливість багаторазового відтворення навчального матеріалу. У цьому контексті цифрові технології та симуляційні платформи відкривають нові можливості для глибшого розуміння анатомії головного мозку, проте питання їх ефективності, доступності та інтеграції в освітній процес потребують подальшого наукового аналізу [1-3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження свідчать, що впровадження цифрових технологій у вивчення анатомії головного мозку суттєво розширює можливості традиційного навчання. Використання віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR), інтерактивних 3D-моделей і симуляційних платформ допомагає студентам глибше розуміти просторову організацію мозкових структур, підвищує рівень засвоєння матеріалу та розвиває анатомічне мислення [1-4].

Низка досліджень підтверджує, що застосування VR і AR забезпечує кращі результати у тестуванні та формуванні просторової уяви, порівняно з традиційними методами. Особливо ефективними виявилися інтерактивні 3D-моделі й 3D-друковані зразки мозку, які забезпечують високу наочність і

мотивацію студентів, виступаючи доступною альтернативою натуральним препаратам [5-6].

Водночас ефективність цифрових технологій залежить від їхньої інтеграції у навчальні програми та відповідної підготовки педагогічних кадрів. Найкращі результати демонструють гібридні підходи, що поєднують традиційні методи з цифровими засобами. Серед обмежень відзначають високу вартість обладнання, недостатню технічну підготовку викладачів і потребу у стандартизації критеріїв оцінювання [7-8].

Мета. На основі аналізу сучасної наукової літератури узагальнити дані щодо використання цифрових технологій у вивченні анатомії головного мозку, визначити їх роль у формуванні просторового мислення студентів-медиків та оцінити перспективи впровадження симуляційного навчання як інноваційного інструменту медичної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток цифрових технологій створює нові можливості для модернізації процесу вивчення анатомії головного мозку, який традиційно вважається одним із найскладніших розділів анатомії людини. У центрі уваги сучасних освітніх підходів — використання інноваційних інструментів, що поєднують інтерактивність, наочність та можливість індивідуалізації навчання. Застосування віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR) дозволяє студентам досліджувати внутрішню будову мозку у тривимірному просторі, змінювати масштаб, розглядати окремі структури та взаємозв’язки між ними, що значно полегшує засвоєння складного матеріалу [9].

Одним із найефективніших напрямів симуляційного навчання є створення інтерактивних віртуальних моделей головного мозку, які відтворюють анатомічні структури з високою точністю. Такі моделі дають змогу формувати просторове мислення, тренувати навички розпізнавання анатомічних структур і сприяють переходу від теоретичних знань до

практичних навичок. Крім того, вони можуть бути інтегровані з нейровізуалізаційними даними (МРТ, КТ), що забезпечує тісний зв'язок між фундаментальними дисциплінами та клінічною підготовкою майбутніх лікарів [10].

Не менш важливим аспектом сучасного симуляційного навчання є використання технології 3D-друку, яка відкрила нові можливості для створення фізичних моделей головного мозку. Такі моделі дозволяють відтворювати анатомічні структури у натуральному масштабі з високою точністю, що забезпечує більш реалістичне уявлення про морфологічні особливості мозкових відділів. Завдяки використанню полімерних матеріалів із різним ступенем жорсткості стає можливим не лише відтворення зовнішньої форми структур, а й моделювання щільності тканин, що підвищує тактильний компонент навчання.

Поєднання тривимірно надрукованих моделей із цифровими симуляціями створює інтегроване навчальне середовище, у якому студенти можуть послідовно переходити від віртуальної візуалізації до фізичного маніпулювання моделлю. Такий підхід дозволяє краще зрозуміти просторові взаємовідношення між структурами, що особливо важливо під час вивчення базальних ядер, провідних шляхів, стовбурових утворень і системи шлуночків головного мозку. У порівнянні з традиційними анатомічними препаратами, 3D-моделі є більш доступними, не потребують спеціальних умов зберігання та можуть бути багаторазово використані для навчальних демонстрацій [11].

Крім того, використання доповненої (AR) та віртуальної реальності (VR) у поєднанні з фізичними 3D-моделями забезпечує ефект занурення у тривимірний простір мозкових структур. Студенти мають можливість накладати цифрові шари — судинну систему, провідні шляхи, зони кори — на фізичну модель, що сприяє формуванню асоціативного мислення та

просторової анатомічної пам’яті. Подібна інтеграція технологій відкриває перспективи для інтерактивного навчання, коли користувач може в реальному часі змінювати масштаб, обертати модель, розглядати перетини або вивчати анатомічні взаємозв’язки у різних площинах.

Досвід розвинутих країн свідчить про активне впровадження цифрових технологій у процес медичної освіти. Зокрема, у США такі провідні університети, як Stanford University School of Medicine та Indiana University Health, активно використовують віртуальні анатомічні лабораторії, зокрема платформи Complete Anatomy та 3D Organon, які дозволяють студентам досліджувати мозкові структури у форматі інтерактивного 3D-середовища [12-13]. У Великій Британії (University of Oxford, King’s College London) цифрові симуляції та VR-технології інтегровані в курси нейроанатомії, що забезпечує поєднання теоретичних знань із практичними навичками [14]. У Греції (National and Kapodistrian University of Athens) застосовується система Anatomage Table — інтерактивний стіл для віртуального препарування, який дозволяє детально досліджувати будову головного мозку на основі високоякісних 3D-візуалізацій [15].

В Україні цифровізація медичної освіти поступово набирає обертів. У Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця створено сучасну симуляційну лабораторію, де використовуються 3D-моделі анатомічних структур і віртуальні тренажери. Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького впроваджує технології доповненої реальності для вивчення анатомії мозку, а у Харківському національному медичному університеті використовуються мультимедійні платформи для інтерактивного моделювання нейроанатомічних процесів. Також у Тернопільському національному медичному університеті імені І.Я. Горбачевського функціонує навчально-практичний центр симуляційних

технологій, де поєднано традиційні методи з цифровими симуляціями у вивченні анатомії [16-17].

Таким чином, інтеграція цифрових інструментів у медичну освіту як у провідних країнах світу, так і в Україні – демонструє тенденцію до переходу від пасивних форм навчання до інтерактивного, практично орієнтованого освітнього процесу, що підвищує ефективність засвоєння складних анатомічних тем, зокрема анатомії головного мозку.

Огляд літератури показав, що симуляційне навчання сприяє підвищенню мотивації студентів, активізує самостійне опрацювання матеріалу та покращує якість знань. Застосування цифрових платформ забезпечує можливість багаторазового повторення матеріалу без обмеження в часі та ресурсах, що особливо актуально в умовах скорочення доступу до натуральних анатомічних препаратів. Разом із тим, впровадження таких технологій потребує належного технічного забезпечення, підготовки викладачів і розробки методичних рекомендацій щодо їхнього використання в навчальному процесі [11, 18].

Отже, цифрові технології та симуляційне навчання відкривають новий етап у викладанні анатомії головного мозку. Вони поєднують точність наукового знання з сучасними педагогічними підходами, забезпечуючи ефективніше засвоєння матеріалу та формування практично орієнтованих компетентностей майбутніх медиків.

Висновки

Анатомія головного мозку — це не лише складна наука про структури, а й подорож у глибини того, що робить людину людиною. Сучасні цифрові технології відкривають двері до цього світу під новим кутом — крізь світло пікселів, що перетворюються на образи нервових шляхів, звивин і борозен. Віртуальні моделі та симуляційне навчання дозволяють не просто бачити – а розуміти, не просто запам’ятовувати – а відчувати логіку будови мозку.

Для студента-медика це — можливість поєднати традиційну анатомічну школу з інноваційним мисленням, навчитися працювати не лише руками, а й розумом, який уміє вчитись через досвід, технологію й натхнення. Тож цифрові технології у вивченні анатомії головного мозку — це не заміна старого, а його продовження, новий шлях до пізнання, де кожен клік миші веде до глибшого розуміння та поваги до найскладнішої системи у всесвіті — людського мозку.

Список використаної літератури

1. Процак Т.В., Забродський І.С. Значення 3D-моделювання у вивченні анатомії стовбура мозку. Modern Science, Economy and Digital Innovation: Collection of Scientific Papers with Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference. International Scientific Unity. May 7-9, 2025. Bucharest, Romania. 279-283 p.

2. Процак Т. В., Забродський І. С., Гуцал В. О. Мобільні додатки як допоміжний інструмент у вивченні анатомії людини // Science, technology and global challenges. Proceedings of the 1st International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Tokyo, Japan. 2025. Pp. 55-65

3. Процак Т.В., Забродський І.С., Ясінський М.М. Психологічна адаптація студентів до занять у секційній залі: педагогічні та етичні Аспекти. «Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)»: журнал. 2025. № 10(56) 2025. С. 2711-2727. https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-10(56)-2711-2727

4. Процак Т.В., Забродський І.С., Філіпчук А.Д., Гуцал В.О. Формування практичних навичок з анатомії людини за допомогою симуляційних технологій // International experience in scientific research. Proceedings of the 3rd International scientific and practical conference. BoScience Publisher. Chicago, USA. 2025. Pp. 76-83

5. Aridan, N., Bernstein-Eliav, M., Gamzo, D., Schmeidler, M., Tik, N., & Tavor, I. (2024). Neuroanatomy in virtual reality: Development and pedagogical evaluation of photogrammetry-based 3D brain models. Anatomical sciences education, 17(2), 239–248. https://doi.org/10.1002/ase.2359

6. Cercenelli, L., De Stefano, A., Billi, A. M., Ruggeri, A., Marcelli, E., Marchetti, C., Manzoli, L., Ratti, S., & Badiali, G. (2022). AEducaAR, Anatomical Education in Augmented Reality: A Pilot Experience of an Innovative Educational Tool Combining AR Technology and 3D Printing. International Journal of Environmental Research and Public Health, 19(3), 1024. https://doi.org/10.3390/ijerph19031024

7. Patra, A., Asghar, A., Chaudhary, P., & Ravi, K. S. (2022). Integration of innovative educational technologies in anatomy teaching: new normal in anatomy education. Surgical and radiologic anatomy : SRA, 44(1), 25–32. https://doi.org/10.1007/s00276-021-02868-6

8. Owolabi, J.O., Gardner, K., Agboola, R. et al. Use of simulation for teaching biomedical sciences to undergraduate medical students- a scoping review. BMC Med Educ 25, 1259 (2025). https://doi.org/10.1186/s12909-025-07819-y

9. Gurses, M. E., Gökalp, E., Gecici, N. N., Gungor, A., Berker, M., Ivan, M. E., Komotar, R. J., Cohen-Gadol, A. A., & Türe, U. (2024). Creating a neuroanatomy education model with augmented reality and virtual reality simulations of white matter tracts. Journal of neurosurgery, 141(3), 865–874. https://doi.org/10.3171/2024.2.JNS2486

10. Ye, Z., Dun, A., Jiang, H. et al. The role of 3D printed models in the teaching of human anatomy: a systematic review and meta-analysis. BMC Med Educ 20, 335 (2020). https://doi.org/10.1186/s12909-020-02242-x

11. Hernández-Aceituno, J., Arnay, R., Hernández, G., Ezama, L., & Janssen, N. (2022). Teaching the Virtual Brain. Journal of digital imaging, 35(6), 1599–1610. https://doi.org/10.1007/s10278-022-00652-5

12. Lane Medical Library, Stanford University School of Medicine. (2023, September 1). Complete Anatomy [Blog post]. https://laneblog.stanford.edu/2023/09/01/complete-anatomy/

13. Lilly J. (2022). 3D Organon VR Anatomy. Journal of the Medical Library Association : JMLA, 110(2), 276–278. https://doi.org/10.5195/jmla.2022.1341

14. Department of Physiology, Anatomy and Genetics (DPAG), University of Oxford. (2024). Medical students at Oxford explore human anatomy using virtual reality (VR). Retrieved November 4, 2025, from https://www.ctl.ox.ac.uk/testing-a-virtual-reality-vr-application

15. Kavvadia, E. M., Katsoula, I., Angelis, S., & Filippou, D. (2023). The Anatomage Table: A Promising Alternative in Anatomy Education. Cureus, 15(8), e43047. https://doi.org/10.7759/cureus.43047

16. Бойко Ю.М., Мельник В.Г., Мартиненко С.О., Луцак О.О., Гринзовський А.М., Калашченко С.І. Симуляційні технології, як невід'ємна складова підготовки сучасного лікаря. Медична симуляція – погляд у майбутнє (впровадження інноваційних технологій у вищу медичну освіту України) (для лікарів, науковців та молодих вчених) : наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Чернівці, 17-18.02.2023 року: тези доп. /Чернівці: БДМУ. – 297с.

17. Ternopil National Medical University. (2018, December ?). New simulation rooms for family doctors have been opened at Ternopil Medical University. MedEdu.org.ua. Retrieved from https://mededu.org.ua/en/news/new-simulation-rooms-for-family-doctors-have-been-opened-at-ternopil-medical-university/

18. Moll-Khosrawi, P., Zöllner, C., Cronje, J. S., & Schulte-Uentrop, L. (2021). The effects of simulation-based education on medical students' motiva-

tion. International journal of medical education, 12, 130–135. https://doi.org/10.5116/ijme.60c0.981e

References

1. Protsak T.V., Zabrodskyi I.S. Znachennia 3D-modeliuvannia u vyvchenni anatomii stovbura mozku. Modern Science, Economy and Digital Innovation: Collection of Scientific Papers with Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference. International Scientific Unity. May 7–9, 2025. Bucharest, Romania. Pp. 279–283

2. Protsak T.V., Zabrodskyi I.S., Hutsal V.O. Mobilni dodatky yak dopomizhnyi instrument u vyvchenni anatomii liudyny. Science, Technology and Global Challenges. Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference. CPN Publishing Group. Tokyo, Japan. 2025. Pp. 55–65.

3. Protsak T.V., Zabrodskyi I.S., Yasinskyi M.M. Psykholohichna adaptatsiia studentiv do zaniat u sektsiinii zali: pedahohichni ta etychni aspekty. Perspektyvy ta innovatsii nauky (Seriia “Pedahohika”, Seriia “Psykholohiia”, Seriia “Medytsyna”): zhurnal. 2025. № 10(56). Pp. 2711–2727. https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-10(56)-2711-2727

4. Protsak T.V., Zabrodskyi I.S., Filipchuk A.D., Hutsal V.O. Formuvannia praktychnykh navychok z anatomii liudyny za dopomohoiu symuliatsiinykh tekhnolohii // International Experience in Scientific Research. Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference. BoScience Publisher. Chicago, USA. 2025. Pp. 76–83.

5. Aridan, N., Bernstein-Eliav, M., Gamzo, D., Schmeidler, M., Tik, N., & Tavor, I. (2024). Neuroanatomy in virtual reality: Development and pedagogical evaluation of photogrammetry-based 3D brain models. Anatomical sciences education, 17(2), 239–248. https://doi.org/10.1002/ase.2359

6. Cercenelli, L., De Stefano, A., Billi, A. M., Ruggeri, A., Marcelli, E., Marchetti, C., Manzoli, L., Ratti, S., & Badiali, G. (2022). AEducaAR, Anatomical Education in Augmented Reality: A Pilot Experience of an Innovative Educational Tool Combining AR Technology and 3D Printing. International Journal of Environmental Research and Public Health, 19(3), 1024. https://doi.org/10.3390/ijerph19031024

7. Patra, A., Asghar, A., Chaudhary, P., & Ravi, K. S. (2022). Integration of innovative educational technologies in anatomy teaching: new normal in anatomy education. Surgical and radiologic anatomy : SRA, 44(1), 25–32. https://doi.org/10.1007/s00276-021-02868-6

8. Owolabi, J.O., Gardner, K., Agboola, R. et al. Use of simulation for teaching biomedical sciences to undergraduate medical students- a scoping review. BMC Med Educ 25, 1259 (2025). https://doi.org/10.1186/s12909-025-07819-y

9. Gurses, M. E., Gökalp, E., Gecici, N. N., Gungor, A., Berker, M., Ivan, M. E., Komotar, R. J., Cohen-Gadol, A. A., & Türe, U. (2024). Creating a neuroanatomy education model with augmented reality and virtual reality simulations of white matter tracts. Journal of neurosurgery, 141(3), 865–874. https://doi.org/10.3171/2024.2.JNS2486

10. Ye, Z., Dun, A., Jiang, H. et al. The role of 3D printed models in the teaching of human anatomy: a systematic review and meta-analysis. BMC Med Educ 20, 335 (2020). https://doi.org/10.1186/s12909-020-02242-x

11. Hernández-Aceituno, J., Arnay, R., Hernández, G., Ezama, L., & Janssen, N. (2022). Teaching the Virtual Brain. Journal of digital imaging, 35(6), 1599–1610. https://doi.org/10.1007/s10278-022-00652-5

12. Lane Medical Library, Stanford University School of Medicine. (2023, September 1). Complete Anatomy [Blog post]. https://laneblog.stanford.edu/2023/09/01/complete-anatomy/

13. Lilly J. (2022). 3D Organon VR Anatomy. Journal of the Medical Library Association : JMLA, 110(2), 276–278. https://doi.org/10.5195/jmla.2022.1341

14. Department of Physiology, Anatomy and Genetics (DPAG), University of Oxford. (2024). Medical students at Oxford explore human anatomy using virtual reality (VR). Retrieved November 4, 2025, from https://www.ctl.ox.ac.uk/testing-a-virtual-reality-vr-application

15. Kavvadia, E. M., Katsoula, I., Angelis, S., & Filippou, D. (2023). The Anatomage Table: A Promising Alternative in Anatomy Education. Cureus, 15(8), e43047. https://doi.org/10.7759/cureus.43047

16. Boiko Yu.M., Melnyk V.H., Martynenko S.O., Lutsak O.O., Hrynzovskyi A.M., Kalashchenko S.I. Symuliatsiini tekhnolohii yak nevid'iemna skladova pidhotovky suchasnoho likaria. Medychna symuliatsiia – pohliad u maibutnie (vprovadzhennia innovatsiinykh tekhnolohii u vyshchu medychnu osvitu Ukrainy) (dlia likariv, naukovtsiv ta molodykh vchenykh): nauk.-prakt. konf. z mizhnar. uchastiu. Chernivtsi, 17–18.02.2023 roku: tezy dop. / Chernivtsi: BDMU. – 297 p.

17. Ternopil National Medical University. (2018, December ?). New simulation rooms for family doctors have been opened at Ternopil Medical University. MedEdu.org.ua. Retrieved from https://mededu.org.ua/en/news/new-simulation-rooms-for-family-doctors-have-been-opened-at-ternopil-medical-university/

18. Moll-Khosrawi, P., Zöllner, C., Cronje, J. S., & Schulte-Uentrop, L. (2021). The effects of simulation-based education on medical students' motivation. International journal of medical education, 12, 130–135. https://doi.org/10.5116/ijme.60c0.981e

Кириєнко Олена, аспірантка, асистент кафедри біології, здоров'я людини та методики навчання, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів, Україна, https://orcid.org/0000-0002-1688-7991

Kyryienko Olena, graduate student, assistant of the Department of Biology, Human Health and Teaching Methods, Glukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko, Glukhiv, Ukraine, https://orcid.org/0000-0002-1688-7991

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE BIOLOGY TEACHERS IN THE CONTEXT OF DISTANCE LEARNING

Анотація

У статті розглянуто проблему формування професійної компетентності майбутніх учителів біології в умовах дистанційного навчання як одного з актуальних напрямів сучасної педагогічної освіти. Підкреслено, що цифровізація освітнього процесу, зумовлена глобальними суспільними трансформаціями, потребує оновлення підходів до професійної підготовки педагогічних кадрів.

Особливу увагу приділено специфіці дистанційного формату навчання у підготовці майбутніх учителів біології, котрий потребує високого рівня самостійності студентів, розвитку їхньої цифрової грамотності, вміння працювати з інтерактивними ресурсами та організовувати навчально-

дослідну діяльність у віртуальному середовищі. Визначено ефективні технології змішаного навчання та використання цифрових платформ (Google Workspace for Education, Moodle, Zoom), що забезпечують створення інтерактивних курсів, проведення онлайн-лабораторних робіт, організацію веб-квестів і проєктної діяльності.

Зазначено, що ефективність формування професійної компетентності майбутніх учителів біології в дистанційному форматі залежить від інтеграції теоретичної та практичної підготовки, розвитку рефлексивних умінь, педагогічної творчості й мотивації до самовдосконалення. Розкрито роль викладача як фасилітатора, який спрямовує студентів на активне здобуття знань, критичне мислення та комунікативну взаємодію у цифровому середовищі.

Доведено, що дистанційне навчання, за умови його методично грамотної організації, не лише забезпечує безперервність освітнього процесу, а й сприяє розвитку ключових професійних компетентностей майбутніх учителів біології, зокрема інформаційно-комунікаційної, дослідницької, методичної, комунікативної та рефлексивної. Підкреслена роль дистанційних технологій з огляду на їх дієвість у контексті модернізації педагогічної освіти й підвищення її якості в контексті цифрової трансформації суспільства.

Ключові слова: професійна компетентність, майбутні вчителі біології, дистанційне навчання, цифровізація освіти, змішане навчання, цифрові платформи, інноваційні технології, проєктна діяльність.

Abstract

The article examines the problem of developing the professional competence of future biology teachers in the context of distance learning as one of the relevant directions of modern teacher education. It is emphasized that the digitalization of

the educational process, driven by global social transformations, requires updating approaches to the professional training of pedagogical staff.

Special attention is given to the specifics of distance learning in the preparation of future biology teachers, which requires a high level of student independence, the development of their digital literacy, the ability to work with interactive resources, and the organization of educational and research activities in a virtual environment. Effective blended learning technologies and the use of digital platforms (Google Workspace for Education, Moodle, Zoom) are identified, ensuring the creation of interactive courses, conducting online laboratory work, organizing web quests, and project-based activities.

It is noted that the effectiveness of developing professional competence among future biology teachers in distance learning depends on the integration of theoretical and practical training, the development of reflective skills, pedagogical creativity, and motivation for self-improvement. The role of the teacher as a facilitator, who guides students toward active knowledge acquisition, critical thinking, and communicative interaction in the digital environment, is highlighted.

It has been proven that distance learning, when methodologically organized, not only ensures the continuity of the educational process but also contributes to the development of key professional competencies of future biology teachers, including information and communication, research, methodological, communicative, and reflective ones. The role of distance technologies is emphasized as an effective tool for the modernization of teacher education and the enhancement of its quality in the context of the digital transformation of society.

Key words: professional competence, future biology teachers, distance learning, digitalization of education, blended learning, digital platforms, innovative technologies, project-based activity.

Постановка проблеми. Сучасна система педагогічної освіти перебуває в умовах інтенсивної цифрової трансформації, що зумовлює необхідність переосмислення підходів до професійної підготовки майбутніх учителів. Впровадження дистанційного навчання, особливо в період глобальних викликів, таких як пандемія COVID-19, актуалізувало потребу у формуванні в педагогів нових компетентностей, зокрема цифрової, комунікативної, інформаційно-аналітичної та саморегуляційної.

Майбутні вчителі біології, як представники природничої галузі, мають не лише глибоко розуміти наукові основи біології, а й володіти сучасними освітніми технологіями, що забезпечують ефективну взаємодію зі здобувачами освіти у віртуальному середовищі. Однак практика свідчить, що рівень сформованості професійної компетентності студентів-біологів у дистанційному форматі залишається недостатнім через обмежену практичну підготовку, труднощі у використанні цифрових інструментів, нестачу педагогічного досвіду та низький рівень самоорганізації.

У цих умовах актуальним є науковий пошук шляхів, технологій та педагогічних умов, що забезпечують ефективне формування професійної компетентності майбутніх учителів біології в умовах дистанційного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування професійної компетентності майбутніх учителів біології в умовах цифровізації освіти та дистанційного навчання набуває все більшої актуальності в сучасній педагогічній науці. Останні роки позначені активним дослідженням питань інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у процес фахової підготовки педагогічних кадрів, що знайшло відображення у працях як зарубіжних, так і українських учених.

Зарубіжні дослідники розглядають цифровізацію освітнього процесу як ключову умову формування професійної компетентності майбутніх учителів

природничих дисциплін. Концепція TPACK, запропонована P. Mishra та M. Koehler, визначає необхідність інтеграції технологічних, педагогічних і предметних знань у підготовці сучасного вчителя, що є базовою методологією для організації дистанційного навчання. У працях W. Fraser, N. Lederman акцентується значущість розвитку педагогічного предметного знання (PCK) у цифровому середовищі, зокрема формування рефлексивних і дослідницьких умінь студентів. Дослідження G. Lantaya присвячені впровадженню онлайн-платформ, віртуальних лабораторій і веб-квестів у навчання природничих наук, що забезпечує зростання професійної активності, мотивації та самостійності майбутніх учителів біології.

В українському науковому просторі проблеми професійної компетентності майбутніх учителів біології розглядають А. Білик, С. Генкал, Р. Мельниченко, І. Коренева, С. Іванова, В. Зарицька, які визначають структуру, зміст і критерії сформованості основних компонентів професійної компетентності – когнітивного, операційно-діяльнісного, мотиваційно-ціннісного та рефлексивного. У працях М. Шишкіної та Н. Водоп'ян розглянуто можливості створення хмароорієнтованого освітнього середовища для підготовки майбутніх педагогів, що відкриває нові перспективи розвитку дистанційної освіти в Україні.

Відтак м*етою статті передбачено* розкрити теоретичні засади ефективності використання цифрових технологій, методів та форм організації освітнього процесу, що забезпечують ефективне формування професійної компетентності майбутніх учителів біології в умовах дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час організації освітнього процесу на факультеті природничої і фізико-математичної освіти Глухівського національного університету імені О. Довженка значна увага приділяється формуванню професійної компетентності майбутніх учителів

біології в умовах дистанційного навчання. У процесі вивчення дисциплін природничого циклу, викладачі активно впроваджують елементи дистанційного навчання: виконання інтерактивних завдань у середовищах Google Classroom і Moodle, участь у вебінарах, створення візуальних матеріалів (презентацій, відео, віртуальних гербаріїв), підготовку мінідосліджень і наукових проєктів з використанням цифрових ресурсів.

З огляду на вище вказане розглянемо основні цифрові технології, методи та форми організації освітнього процесу, що забезпечують ефективне формування професійної компетентності майбутніх учителів біології в умовах дистанційного навчання.

Технології дослідницького навчання ґрунтуються на організації освітнього процесу на засадах пошукової та науково-дослідної діяльності студентів. Їх упровадження сприяє розвитку наукового типу мислення, формуванню здатності до самостійного здобуття, аналізу та критичного осмислення знань, а також умінню планувати й реалізовувати власні дослідницькі проєкти. До таких технологій належать проєктні методи, участь у діяльності наукових гуртків, використання можливостей віртуальних лабораторій, що дозволяють моделювати біологічні процеси та проводити експериментальні дослідження у цифровому середовищі.

У процесі підготовки майбутніх учителів біології активно використовуються такі платформи, як Zoom, Google Meet, Skype, Google Classroom, а також соціальні месенджери (Viber, Telegram, Instagram) та електронна пошта. Їх застосування дозволяє здійснювати постійну комунікацію між викладачами та студентами, організовувати синхронні та асинхронні форми взаємодії, контролювати рівень засвоєння навчального матеріалу та забезпечувати зворотний зв’язок.

Технології формування мотивації. Одним із важливих напрямів формування професійної компетентності майбутніх учителів біології є

впровадження технологій, спрямованих на розвиток внутрішньої мотивації до навчально-пізнавальної та професійної діяльності. Зокрема, ефективним засобом є мотиваційні тренінги, метою яких виступає створення позитивного ставлення до навчання, формування орієнтації на безперервне самовдосконалення та професійний розвиток. Такі тренінги допомагають студентам усвідомити власний потенціал, визначити індивідуальні освітні цілі, виявити бар'єри професійного зростання та шляхи їх подолання.

Прикладом упровадження мотиваційних технологій є проведення тренінгу «Мій шлях у науці та педагогіці», під час якого студенти розробляли індивідуальні траєкторії професійного розвитку, створювали карти кар'єрного зростання, визначали власні професійні цінності, аналізували перспективи педагогічної самореалізації. Застосування подібних форм роботи сприяло формуванню стійкої навчальної мотивації, усвідомленню значущості майбутньої педагогічної діяльності та розвитку рефлексивних умінь.

Технологія проєктного навчання. Суттєву роль у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів біології відіграє технологія проєктного навчання, що забезпечує поєднання теоретичних знань із практичними навичками дослідження, аналізу, узагальнення та презентації результатів. Ця технологія передбачає виконання студентами індивідуальних або групових проєктів, що охоплюють постановку науково-педагогічної проблеми, визначення шляхів її розв'язання, розроблення та апробацію освітнього продукту.

Проєктна діяльність формує у студентів дослідницькі компетентності, уміння працювати в команді, самостійно приймати рішення, застосовувати цифрові ресурси в освітньому процесі. Так, у межах вивчення навчальних дисциплін природничого циклу реалізовано низку проєктів, зокрема:

– розроблення «Екологічного паспорта навчального закладу» із проведенням аналізу стану озеленення території та розробленням рекомендацій щодо його поліпшення;

– створення інтерактивних навчальних матеріалів із теми «Фотосинтез» з використанням цифрових платформ LearningApps і Genially;

– підготовка навчально-методичного проєкту «Вивчення біологічних властивостей та педагогічне застосування лікарських рослин в освтньому процесі», що включала дослідження морфологічних характеристик рослин і створення методичних рекомендацій для використання у шкільному курсі біології;

– виконання дослідницьких міні-проєктів у курсі «Фітоценологія», зокрема «Внутрішньовидова конкуренція у рослин» та «Визначення забруднення повітря за допомогою ліхеноіндикації», що передбачали формулювання гіпотез, їх експериментальну перевірку та аналіз отриманих результатів.

Технології проблемного навчання ґрунтуються на створенні проблемних ситуацій та пошуку шляхів їх вирішення шляхом аналізу кейсів, участі в дискусіях, ділових іграх та інших форм активного пізнання. Їх застосування сприяє розвитку критичного мислення, формуванню умінь аргументовано обґрунтовувати власну позицію, аналізувати суперечливі явища та приймати виважені професійні рішення в умовах невизначеності.

Прикладами реалізації зазначених технологій є дискусія «ГМО: загроза чи перспектива?», під час якої студенти аналізували наукові, етичні та соціальні аспекти використання генетично модифікованих організмів, а також ділова гра «Учитель і батьки: пошук компромісу у викладанні складних тем», спрямована на розвиток комунікативних та конфліктологічних компетентностей.

У межах освітнього компоненту «Ботаніка та мікологія» проблемне навчання реалізувалося через аналіз конкретних біологічних ситуацій, що потребували пошуку альтернативних рішень. Наприклад, студентам пропонувалося визначити систематичне положення зображеної на рисунку рослини українською та латинською мовами, після чого обговорювалося проблемне питання: «Чому одна й та сама рослина (наприклад, Pisum sativum L. – горох посівний) має різне систематичне положення у класифікаціях А. Тахтаджяна та К. Воуза? Які наукові підходи лежать в основі цих відмінностей і які наслідки вони мають для сучасної ботаніки та викладання біології?»

Застосування технології проблемного навчання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів біології ґрунтується на створенні ситуацій інтелектуального виклику, що стимулюють студентів до самостійного пошуку, аналізу та інтерпретації інформації. У межах навчальних занять використовувалися такі проблемні завдання, як: «Які еволюційні переваги забезпечує наявність у кактусів видозмінених листків-колючок?», «Якими будуть наслідки зникнення запилювачів для агроекосистем?».

Такі завдання не лише активізують пізнавальну діяльність студентів, а й сприяють формуванню наукового мислення, розвитку мотивації до навчання та професійної рефлексії.

Інтерактивні технології забезпечують активну пізнавальну діяльність майбутніх учителів біології і створюють умови для набуття практичного досвіду у віртуальному середовищі. Серед них особливе значення мають навчальні відеоматеріали, 3D-моделі, віртуальні мікроскопічні дослідження та моделювання експериментів із використанням цифрових лабораторій (Labster, BioDigital Human).

Навчальні відео сприяють наочному представленню складних біологічних процесів, відтворення яких у звичайних умовах є неможливим.

Так, у курсі «Ботаніка та мікологія» застосовувалися відеоматеріали «Методика виготовлення тимчасових препаратів», «Коловий рух цитоплазми в рослинних клітинах», «Плазмоліз і деплазмоліз», «Різноманітність грибів», а у курсі «Основні фізіологічні процеси в життєдіяльності організмів» – відео «Методика визначення інтенсивності дихання за кількістю виділеної вуглекислоти» та «Методика визначення інтенсивності транспірації».

Використання інтерактивних 3D-моделей у курсі «Ботаніка та мікологія» забезпечувало вивчення внутрішньої організації клітини, будови рослинних тканин, квітки, пагону, кореня та кореневої системи. Такі моделі створювали ефект занурення та дозволяли візуалізувати об’єкти, недоступні для безпосереднього спостереження.

Віртуальні мікроскопічні дослідження відкривали студентам можливість аналізувати мікропрепарати (епітеліальна тканина, будова листка, кореня тощо) у режимі масштабування та фокусування, що дозволяло відпрацьовувати навички мікроскопування без необхідності використання дорогого обладнання.

Освітні віртуальні екскурсії до національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка, Національного гербарію України, ботанічного музею Інституту ботаніки НАН України, ботанічного саду ім. Фоміна сприяли практичному ознайомленню студентів із біорізноманіттям, формуванню екологічної культури та етичного ставлення до природи [1].

Важливим засобом формування професійної компетентності є перегляд науково-популярних і документальних фільмів. Наприклад, під час вивчення модуля «Основи мікології» студенти переглядали фільм Fantastic Fungi (2019), а під час теми «Ботаніка як наука» – документальну серію Botany: A Blooming History (2011), що знайомила з історією розвитку ботаніки та сучасними досягненнями науки.

У межах курсу «Фітоценологія» активно використовувалися цифрові платформи для картування рослинних угруповань, створення електронних гербаріїв і ведення онлайн-щоденників польових спостережень. Зокрема, застосування сервісів iNaturalist та GBIF сприяло формуванню навичок документування біологічних спостережень, визначення видів, інтеграції власних досліджень у міжнародні бази біорізноманіття. Для створення локальних електронних колекцій використовувалися сервіси Google Sites і Padlet, де студенти оформлювали інтерактивні гербарні «дошки» з фотографіями, описами видів та авторськими коментарями.

Таким чином, електронний гербарій постає як інноваційний інструмент у підготовці майбутніх учителів біології, що поєднує традиційні методи ботанічного навчання з цифровими технологіями. Його використання сприяє розвитку дослідницьких умінь, інформаційної грамотності, навичок візуалізації даних, а також реалізації індивідуальних освітніх траєкторій і залученню студентів до глобальних науково-освітніх спільнот [2].

Особливий потенціал мають імерсивні технології (віртуальна та доповнена реальність), що забезпечують ефект «занурення» у природні середовища, дозволяють досліджувати анатомію рослин у 3D-форматі, моделювати екосистеми та проводити віртуальні експерименти. Використання таких технологій підвищує мотивацію студентів, сприяє глибшому засвоєнню матеріалу, розвитку просторового мислення й формуванню компетенцій, необхідних для науково-дослідної діяльності [3].

Кейс-технології відіграють важливу роль у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів біології, оскільки спрямовані на розвиток умінь аналізувати складні педагогічні ситуації, приймати обґрунтовані рішення, працювати в команді та інтегрувати теоретичні знання з практичною діяльністю.

Приклади впровадження кейс-технологій у підготовці майбутніх учителів біології включають аналіз ситуацій, пов'язаних з організацією лабораторних занять за відсутності обладнання, діагностикою мотиваційних орієнтацій студентів або використанням візуальних методів емоційної саморегуляції. Розв'язання подібних кейсів сприяє формуванню у студентів умінь моделювати педагогічні процеси, прогнозувати результати діяльності та приймати ефективні рішення.

Ігрові технології навчання передбачають організацію освітнього процесу у формі гри, що активізує пізнавальну діяльність студентів, стимулює їхню творчу самореалізацію та сприяє формуванню професійних компетентностей. Прикладами реалізації ігрових технологій є проведення рольових ігор («Лабораторний день у ботанічному саду», «Симуляція навчальної взаємодії», «Емоційний детектив») із моделюванням педагогічних ситуацій, використання дидактичних ігор для засвоєння складних біологічних понять, а також застосування комп'ютерних симуляцій для вивчення психологічних і біологічних процесів.

Технологія рефлексивного навчання спрямована на розвиток у студентів здатності до самоспостереження, самоаналізу та критичної оцінки власної діяльності. Реалізація цієї технології передбачає використання рефлексивних сесій, інтервізій, ведення щоденників самооцінки та інших методів, що сприяють усвідомленню власного навчального досвіду. Прикладом застосування є ведення рефлексивного щоденника після кожного практичного заняття, де студенти аналізують свої результати, труднощі та досягнення. Зокрема, після виконання лабораторної роботи студенти оцінюють рівень засвоєння знань, сформованість умінь і готовність до самостійної діяльності за п'ятибальною шкалою. Така практика формує навички критичної самооцінки та сприяє особистісному й професійному зростанню майбутнього вчителя біології.

Інтервізії як форма взаємного аналізу педагогічного досвіду сприяють розвитку критичного мислення та формуванню вміння надавати і приймати конструктивний зворотний зв'язок. Прикладом упровадження інтервізій є творчі завдання з освітнього компоненту «Вікова фізіологія та шкільна гігієна». Зокрема, студентам пропонувалося підготувати мультимедійну доповідь (12–15 слайдів) на тему «Вікові та індивідуальні особливості нормативної поведінки неповнолітніх». Під час інтервізійного обговорення учасники аналізували сильні сторони робіт, визначаюли недоліки та пропонували альтернативні методичні рішення. Такий підхід сприяв вдосконаленню навчальних результатів, розвитку аналітичного мислення та обміну педагогічним досвідом.

Технології формувального оцінювання передбачають систематичне відстеження навчального поступу студентів, аналіз динаміки їхніх результатів і надання конструктивного зворотного зв'язку з метою підвищення ефективності освітнього процесу. Вони сприяють формуванню відповідальності за результати власного навчання, розвитку умінь самокорекції та усвідомленої самооцінки. До прикладів реалізації належать використання електронних рубрик для оцінювання, онлайн-тестів для самоперевірки, підготовка портфоліо, а також взаємооцінювання в межах групових проєктів.

Висновки. Аналіз наукових доробок дозволив встановити, що дистанційне навчання створює нові можливості для формування професійної компетентності майбутніх учителів біології, забезпечуючи гнучкість, індивідуалізацію та інтерактивність освітнього процесу. Використання цифрових технологій, зокрема платформ Zoom, Google Meet, Google Classroom, інтерактивних симуляцій (Labster, BioDigital Human), електронних гербаріїв (iNaturalist, GBIF), віртуальних лабораторій та

освітніх відеоресурсів, сприяє розвитку в студентів дослідницьких, аналітичних, комунікативних і рефлексивних умінь.

Застосування інтерактивних, ігрових, проєктних і кейс-технологій забезпечує інтеграцію теоретичних знань і практичних навичок, стимулює критичне мислення, формує вміння працювати в команді, приймати педагогічні рішення та створює умови для розвитку педагогічної творчості. Технології рефлексивного навчання й формувального оцінювання сприяють розвитку здатності студентів до самоконтролю, саморефлексії, усвідомлення власних освітніх досягнень і професійного зростання.

Перспективи подальших розвідок вбачаються у створенні адаптивних електронних курсів і цифрових навчальних симуляцій, спрямованих на розвиток дослідницької діяльності студентів та аналізі психологічних аспектів мотивації та емоційного залучення студентів у процес дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Кириєнко О. О. Віртуальна екскурсія, як один з перспективних напрямків викладання дисциплін природничого циклу в умовах дистанційного навчання у вищій школі. Modern research in world science: зб. тез V Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 7–9 серп. 2022 р.). Львів, 2022. С. 411–418.

2. Кириєнко О.О. Електронний гербарій як один із засобів формування професійної компетентності майбутніх учителів біології. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки» № 25 (березень, 2023) С. 339–346.

3. Кириєнко О.О. Імерсивні технології у процесі формування професійної компетентності майбутніх учителів біології. Сучасний стан та

тенденції розвитку науки та освіти: мат. Міжн. наук.-практ. конф. (Дніпро, 30 грудня 2023 р.). м. Дніпро, 2023. С. 90–94.

References

1. Kyryienko, O. O. (2022). Virtualna ekskursiia, yak odyn z perspektyvnykh napriamkiv vykladannia dystsyplin pryrodnychoho tsyklu v umovakh dystantsiinoho navchannia u vyshchii shkoli [Virtual Excursion as One of the Promising Directions in Teaching Natural Science Disciplines under Distance Learning Conditions in Higher Education]. Modern research in world science: zb. tez V Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Lviv, August 7–9, 2022). Lviv, 2022. pp. 411–418 [in Ukrainian].

2. Kyryienko, O.O. (2023). Elektronnyi herbarii yak odyn iz zasobiv formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv biolohii [Electronic Herbarium as One of the Means of Forming the Professional Competence of Future Biology Teachers]. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Hraal nauky» № 25 (March, 2023) pp. 339–346 [in Ukrainian].

3. Kyryienko, O.O. (2023) Imersyvni tekhnolohii u protsesi formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv biolohii. Suchasnyi stan ta tendentsii rozvytku nauky ta osvity [Immersive Technologies in the Process of Forming the Professional Competence of Future Biology Teachers]. Suchasnyi stan ta tendentsii rozvytku nauky ta osvity: mat. Mizhn. nauk.-prakt. konf. (Dnipro, December 30, 2023). Dnipro, 2023.

Lekhman Alexey, graduate student, Institute of Psychology named after G. S. Kostyuka, Kyiv, Ukraine, ORCID: https://orcid.org/0009-0006-4731-3946

CHILDHOOD ANXIETY AND THE PARENT-CHILD RELATIONSHIP: A MULTIDIMENSIONAL PERSPECTIVE

Abstract

Childhood anxiety is a multifaceted phenomenon that affects emotional, cognitive, and behavioral development. This article explores the dynamic relationship between childhood anxiety and parental influence, emphasizing how parenting styles, attachment patterns, emotional regulation, and communication shape a child's psychological resilience or vulnerability. Drawing upon attachment theory, family systems theory, and social learning theory, the paper identifies key mechanisms through which parental behavior contributes to the emergence or mitigation of anxiety symptoms. The analysis includes cultural and socioeconomic factors, developmental trajectories, and evidence-based interventions. The study highlights the importance of parental attunement, emotional availability, and adaptive modeling in fostering secure emotional environments. The findings underscore the need for family-centered therapeutic approaches and early preventive strategies to support children's mental health.

The article concludes with recommendations for future research and clinical practice aimed at strengthening the parent-child bond as a protective factor against anxiety.This exploration not only illuminates the psychological mechanisms behind anxiety transmission but also celebrates the transformative potential of attuned caregiving. By centering the emotional dialogue between parent and child, the study invites a reimagining of family resilience as both a scientific and deeply human endeavor.This article explores the phenomenon of childhood anxiety as a multidimensional emotional experience that influences behavior, learning, and

social development. It examines the intricate interplay between genetic predispositions, environmental stressors, and—most significantly—the parent-child relationship. The author highlights how attachment styles and parenting practices shape a child's ability to regulate emotions and respond to stress, offering insights into both protective and risk factors.

Beyond clinical frameworks, the article invites readers to consider anxiety not merely as a symptom to be treated, but as a signal—a whisper from the child's inner world. It emphasizes the importance of emotionally attuned caregiving, where listening becomes an act of healing and presence becomes a form of protection. By weaving together psychological research and empathetic observation, the article opens a space for caregivers, educators, and clinicians to reimagine their roles: not just as guides, but as co-regulators of emotional safety.

Ultimately, the piece advocates for a compassionate, relational approach to childhood anxiety—one that honors the child's voice, validates their fears, and nurtures resilience through connection.

Keywords: childhood anxiety, parenting styles, attachment theory, emotional regulation, family systems, communication, resilience, mental health, intervention, development

Problem Statement and Its Connection to Scientific and Practical Tasks

Childhood anxiety has become increasingly prevalent in recent decades, with significant implications for mental health, academic performance, and social functioning. The parent-child relationship is central to a child's emotional development, yet its role in the genesis and regulation of anxiety remains underexplored in many cultural contexts. Understanding how parental behaviors, emotional patterns, and relational dynamics contribute to anxiety is essential for developing effective interventions and preventive strategies. This article addresses

the urgent need to examine childhood anxiety through a relational lens, integrating psychological theory with practical applications for families and clinicians.

Analysis of Recent Research and Publications

Recent studies have emphasized the role of parenting styles in shaping children's emotional outcomes. Baumrind's typology (authoritative, authoritarian, permissive, neglectful) has been widely applied to anxiety research, revealing that low warmth and high control often correlate with heightened anxiety symptoms. Attachment theory (Bowlby, Ainsworth) has further illuminated how insecure attachment patterns—particularly anxious-ambivalent and avoidant styles—contribute to emotional dysregulation. Social learning theory (Bandura) suggests that children internalize anxious behaviors modeled by caregivers. However, gaps remain in understanding how these mechanisms interact across developmental stages and cultural contexts. This article seeks to address these gaps by synthesizing existing literature and identifying unresolved aspects of the parent-child dynamic in anxiety development.

Purpose of the Article (Research Objective)

The purpose of this article is to analyze the relationship between childhood anxiety and parental influence, focusing on psychological mechanisms, developmental trajectories, and intervention strategies. The study aims to:

• Identify key parental behaviors that contribute to or mitigate anxiety.

• Explore theoretical frameworks that explain the parent-child anxiety dynamic.

• Examine cultural and socioeconomic factors influencing this relationship.

• Propose evidence-based interventions that support families in managing childhood anxiety.

Presentation of the Main Research Material with Full Justification of Scientific Results

Childhood anxiety manifests in various forms, including generalized anxiety disorder, separation anxiety, and social phobia. These conditions often emerge in early childhood and are shaped by relational experiences. Secure attachment fosters emotional regulation, while insecure attachment increases vulnerability to stress. Authoritative parenting—characterized by warmth and structure—has been shown to reduce anxiety, whereas authoritarian and neglectful styles exacerbate it.

Parental modeling plays a critical role: children who observe adaptive coping strategies are more likely to develop resilience. Conversely, exposure to parental catastrophizing or emotional suppression reinforces anxious tendencies. Communication patterns also matter—open, validating dialogue supports emotional literacy, while dismissive or overprotective communication can heighten anxiety.

Cultural norms and socioeconomic stressors further mediate these dynamics. In collectivist cultures, emotional interdependence may influence how anxiety is expressed and addressed. Families facing financial hardship or limited access to mental health care may experience compounded stress, affecting both parenting and child outcomes.

Intervention strategies must therefore be holistic. Family-based therapies such as Cognitive Behavioral Therapy (CBT), Parent-Child Interaction Therapy (PCIT), and Emotion-Focused Family Therapy (EFFT) have demonstrated efficacy. These approaches enhance parental attunement, reduce accommodation of anxious behaviors, and build emotional resilience.

Conclusions and Prospects for Further Research

This study confirms that childhood anxiety is deeply embedded in the parent-child relationship. Parental behaviors, emotional availability, and communication patterns significantly influence a child’s emotional development. Secure attachment, adaptive modeling, and authoritative parenting serve as protective factors, while emotional neglect and overcontrol increase vulnerability.

Future research should explore these dynamics across diverse cultural and socioeconomic contexts, with longitudinal studies tracking developmental outcomes. Clinicians and educators must prioritize family-centered approaches, recognizing that supporting parents is integral to supporting children. By strengthening the parent-child bond, we can foster environments that nurture emotional security and reduce the burden of anxiety.

References

1. Ainsworth, M. D. S., & Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. American Psychologist, 46(4), 333–341.

2. Bandura, A. (1977). Social Learning Theory. Prentice Hall.

3. Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. Child Development, 37(4), 887–907.

4. Hudson, J. L., & Rapee, R. M. (2004). The origins of social phobia. Behavior Modification, 28(1), 20–47.

5. Wood, J. J., McLeod, B. D., Sigman, M., Hwang, W. C., & Chu, B. C. (2003). Parenting and childhood anxiety: Theory, empirical findings, and future directions. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 44(1), 134–151.

6. Creswell, C., Murray, L., & Cooper, P. (2014). Interpretation and expectation in childhood anxiety disorders: Age effects and social specificity. Journal of Abnormal Child Psychology, 42(3), 453–465.

7. Ginsburg, G. S., & Schlossberg, M. C. (2002). Family-based treatment of childhood anxiety disorders. International Review of Psychiatry, 14(2), 143–154.

8. Suveg, C., & Zeman, J. (2004). Emotion regulation in children with anxiety disorders. Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 33(4), 750–759.

Petrushyn Dmytro, Cand. of Sciences Physical Education and Sports, Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, Ukraine, https://orcid.org/0000-0001-9207-0804

ENHANCING PHYSICAL TRAINING OF FUTURE POLICE OFFICERS UNDER PANDEMIC CHALLENGES

Abstract

This article examines the transformation of physical training for police cadets in higher education institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine under pandemic-related restrictions. The study identifies the need to modernize the educational process through the integration of digital technologies and the development of self-directed training skills. A review of recent scientific publications demonstrates a lack of research on the effective implementation of online formats in practical physical training. The results highlight the importance of maintaining motor activity, strengthening health, and developing psychological resilience among future law enforcement officers, whose professional responsibilities require high physical readiness. The article proposes organizational and methodological approaches aimed at ensuring the continuity and quality of physical training during periods of limited face-to-face interaction.

Keywords: physical training, police cadets, distance learning, pandemic restrictions, digital technologies, professional readiness, resilience, self-directed exercise

Formulation of the Problem

The beginning of 2020 marked a turning point for global civilization as the COVID-19 pandemic created unprecedented challenges for governments and educational systems worldwide. To mitigate the threat, most countries, including

Ukraine, introduced extensive quarantine restrictions that forced the higher education sector to rapidly adapt to new realities.

The limitations on in-person learning became a powerful stimulus for the modernization of educational approaches. Higher education institutions in Ukraine began to actively use videoconferencing, online testing, and digital communication platforms to maintain the learning process. However, physical education — a discipline that relies on direct interaction — faced unique difficulties that required innovative solutions.

The low physical activity of the younger population, combined with increased anxiety, psychological instability, and a decline in overall health indicators during quarantine, emphasized the need for effective models of remote physical education. These circumstances stimulated educators and researchers to search for alternative strategies to preserve students' health, motor skills, and emotional balance under pandemic conditions.

Analysis of Publications

Scholars such as V. Kukharenko, V. Bondarenko, Giorgio Marinoni, and Hans de Wit have highlighted the transformative impact of the pandemic on educational systems and the urgent need for new pedagogical models. Despite the abundance of works on distance learning, the problem of conducting practical physical education through online tools remains insufficiently explored.

Studies by V. Boguslavsky, M. Pozhydaiev, D. Anisimov, K. Vozniuk, and others examined physical education as a factor influencing personal development and professional fitness. Yet, the formation of digital learning environments that support physical activity among cadets, particularly in institutions of the Ministry of Internal Affairs (MIA) of Ukraine, has not been adequately studied.

Researchers M. Kozhokar, Y. Moseychuk, and O. Tsybanyuk identified the principles of introducing digital technologies in education but did not focus on

their integration into the physical training of police cadets. This scientific gap underlines the relevance of the present study.

Purpose of the Article

The purpose of this research is to analyze and define effective methods for organizing physical training among police cadets within the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine during pandemic restrictions, with a focus on information technologies, self-directed learning, and the development of physical and mental resilience.

Main Material

The 21st century is characterized by rapid digitalization and the evolution of a knowledge-based society, where human potential and education quality determine national progress. According to M. Denysenko and S. Breus, the integration and globalization of social, economic, and cultural processes demand a strategic renewal of educational systems and innovative teaching approaches.

The pandemic accelerated this process by highlighting the necessity of combining digital competence with physical activity. Remote learning in physical education required both instructors and cadets to adapt quickly: instructors had to master video communication platforms (Zoom, Google Meet, Skype) and design home-based fitness programs, while cadets were expected to maintain regular self-training.

Although traditional sports such as basketball, volleyball, and martial arts were temporarily suspended, online fitness classes and home-based workouts became an effective alternative. Social networks (YouTube, Instagram, Facebook) provided an interactive environment for maintaining physical activity, while teachers focused on proper technique, music synchronization, and motivation. However, the absence of direct supervision limited the ability to correct students' mistakes and control workload intensity.

The concept of “fitness” has thus evolved into a key element of distance physical education, emphasizing health maintenance and preventive fitness training. It encourages the development of strength, endurance, and flexibility through accessible formats that promote well-being and stress resistance.

Theoretical analysis shows that modern physical education requires the integration of innovative fitness technologies aimed at improving physical condition, strengthening immunity, and supporting emotional stability. Regular physical activity contributes to improved quality of life, reduced disease risk, and better academic performance, which is especially crucial during periods of social isolation.

Specifics of Police Cadet Training

In the educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, physical training serves not only as a health-preserving factor but also as an essential component of professional preparation. Police officers must be capable of performing under stress, maintaining endurance, and applying combat and self-defense techniques effectively.

The pandemic necessitated the transition of “special physical training,” “tactical and special preparation,” and related disciplines to hybrid or remote formats. To preserve quality, instructors developed digital manuals, video materials, and individual training plans for cadets. This ensured that essential competencies—strength, coordination, situational awareness—were maintained despite physical distancing.

Moreover, police cadets, who participated in quarantine patrols and public safety measures alongside active officers, demonstrated the direct connection between physical readiness and professional resilience. Maintaining physical fitness during such missions became critical for ensuring operational efficiency and immunity protection.

References

1. Denysenko, M. P., & Breus, S. V. (2020). Osvita Ukrainy v umovakh hlobalizatsiinykh zmin: perspektyvy rozvytku [Education of Ukraine under globalization changes: development prospects]. *Pedahohichnyi dyskurs*, (29), 10–16. [in Ukrainian].

2. Zhdanov, I. O., & Romanchuk, S. V. (2021). Fizychna pidhotovka politseiskykh: aktualni vyklyky ta shliakhy vyrishennia [Physical training of police officers: current challenges and solutions]. Pravo i bezpeka, 83(2), 95–101. [in Ukrainian].

3. Romanenko, V. A. (2019). Fitnes-tekhnolohii u fizychnomu vykhovanni molodi: suchasnyi stan ta tendentsii rozvytku [Fitness technologies in youth physical education: current state and development trends]. Sportyvnyi visnyk Prydniprovia, (3), 42–48. [in Ukrainian].

4. Lytvynenko, M. L. (2021). Formuvannia motyvatsii do zaniat fizychnymy vpravamy u studentskoi molodi v umovakh dystantsiinoho navchannia [Formation of motivation for physical exercise among students under distance learning conditions]. Fizychna kultura, sport ta zdorovia natsii, (30), 56–63. [in Ukrainian].

5. Orlov, S. V. (2021). Psykholohichna stiikist maibutnikh pravookhorontsiv: osoblyvosti rozvytku v umovakh pandemii [Psychological resilience of future law enforcement officers: development features during the pandemic]. Psykholohiia i suspilstvo, (3), 112–118. [in Ukrainian].

6. Vakulenko, T. Yu. (2020). Vykorystannia IKT u pidhotovtsi zdobuvachiv spetsialnykh profesii u ZVO MVS [Use of ICT in training applicants for special professions in HEIs of the Ministry of Internal Affairs]. Informatsiini tekhnolohii v osviti, (4), 51–59. [in Ukrainian].

7. Ministry of Health of Ukraine. (2021). COVID-19 measures and recommendations. Retrieved from https://moz.gov.ua (accessed: 06.11.2025).

8. World Health Organization. (2021). Physical activity and COVID-19 guidance (updated edition). Geneva: WHO. 22 p.

Іванюта Павло Васильович, д.держ.упр., доцент, професор кафедри менеджменту, маркетингу та підприємництва, Вінницький кооперативний інститут, Вінниця, Україна, https://orcid.org/0000-0002-1320-5473

Пиріжок Стелла Євгеніївна, к.е.н., в.о. завідувача кафедри менеджменту, маркетингу та підприємництва, Вінницький кооперативний інститут, Вінниця, Україна, https://orcid.org/0009-0003-9279-8477

Горбаневич Віталій Леонідович, доктор філософії з економіки, засновник волонтерської громадської організації "Світла УКРАЇНА", Вінниця, Україна, https://orcid.org/0000-0002-5256-0419

Ivaniuta Pavlo, Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Professor of the Department of Management, Marketing and Entrepreneurship, Vinnytsia Cooperative Institute, Vinnytsia, Ukraine, https://orcid.org/0000-0002-1320-5473

Pyrizhok Stella, Candidate of Economic Sciences, Acting Head of the Department of Management, Marketing and Entrepreneurship, Vinnytsia Cooperative Institute, Vinnytsia, Ukraine, https://orcid.org/0009-0003-9279-8477

Horbanevych Vitalii, Ph.D. in Economics, Founder of Volunteers Public organization "Bright UKRAINE", Vinnytsia, Ukraine, https://orcid.org/0000-0002-5256-0419

ЛІКВІДНІСТЬ І ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ЯК ВИМІРНИКИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА

LIGUIDITY AND PAYABLE AS MEASUREMENTS OF THE FINANCIAL OF THE COMPANY

Анотація

Ліквідність і платоспроможність як економічні категорії не тотожні, але на практиці вони тісно пов'язані між собою та один одного взаємодоповнюють. Ліквідність – необхідна і обов'язкова умова платоспроможності, що у необхідний момент часу здатне забезпечувати підприємство грошовими коштами та їх еквівалентами для підтримки безперервності його операційного циклу. Бо саме від рівня ліквідності майнової власності підприємства, тобто від рівня покриття боргових зобов'язань активами, залежить його діяльність і здатність виконувати будь-які взяті на себе обов'язки. Цим ґрунтуються платіжні внески у відповідності до терміну перетворення того, що має підприємство, чим чітко зазначається його платоспроможність.

Мета статті полягає у вивченні, аналізу стану та визначенні шляхів поліпшення рівня ліквідності і платоспроможності підприємства, зокрема його майнового забезпечення.

Методологічна основа розробки статті грунтується на проведенні аналітичних досліджень, якими є систематизація, порівняння, екстраполяція та узагальнення.

А до наукової новизни, якими відображається досягнення результатів, є розкриття ліквідності і платоспроможності відносно покриття підприємством своїх зобов'язань, ґрунтовності грошових коштів і запасів, тобто – матеріальних ресурсів щодо їх розміщення для забезпечення безперебійності діяльності чи виробничих процесів, ідентичності надходжень із вибуттям активів. Цим і характеризуються особливості різного роду платежів за здатністю покриття і внесення як у напрямки підприємницької діяльності, так і вартісна забезпечуваність їх для врегулювання запозичень.

Отже, ліквідність характеризує як поточний стан розрахунків підприємства за своїми зобов'язаннями, так і можливість їх здійснення в перспективі. Водночас підприємство може бути платоспроможним на звітну дату, але мати несприятливі перспективи в цьому плані на майбутнє. Для забезпечення високого рівня поточної платоспроможності підприємство повинно підтримувати певне співвідношення між перетворенням (конвертацією) оборотних активів у грошові кошти і термінами погашення усіх видів зобов’язань. У результаті чого виявлено, що ліквідність виступає як необхідна і поряд з цим обов’язкова умова платоспроможності, контроль за дотриманням якої бере на себе не лише юридична особа, але й визначений зовнішній суб’єкт, зацікавлений у бездоганності діяльності підприємства.

Ключові слова

Ліквідність, платоспроможність, активи, зобов’язання, грошові кошти.

Abstract

Liquidity and payable as economic categories are not identical, but in practice they are closely related and complement each other. Liquidity is a necessary and mandatory condition of payable, which is able to provide the company with cash and their equivalents at the necessary time to maintain the continuity of its operating cycle. Because it is precisely on the level of liquidity of the company's property, that is, on the level of coverage of debt obligations with assets, that its activity and ability to fulfill any assumed responsibilities depends. Payment contributions are based on this in accordance with the term of transformation of what the company has, which clearly indicates its payable.

The purpose of the article is to study, analyze the state and determine ways to improve the level of liquidity and payable of the company in particular, it’s the property security.

The methodological basis of the development of the article is based on conducting analytical studies, which are systematization, comparison, extrapolation and generalization.

And the scientific novelty, which reflects the achievement of results, is the disclosure of liquidity and payable in relation to the company's coverage of its obligations, the soundness of cash and reserves, that is, material resources in relation to their placement to ensure the continuity of activities or production processes, the identity of income with disposal of assets. This is what characterizes the features of various types of payments in terms of the ability to cover and deposit both in the areas of entrepreneurial activity, and their value security for the settlement of loans.

Thus, liquidity characterizes both the current state of the company's payments for its obligations and the possibility of their implementation in the future. At the same time, the company may be solvent on the reporting date, but have unfavorable prospects in this regard for the future. To ensure a high level of current payable, the company must maintain a certain ratio between the transformation (conversion) of current assets into cash and the repayment terms of all types of liabilities. As a result, it was found that liquidity acts as a necessary and, at the same time, mandatory condition of payable, the control of compliance of which is undertaken not only by a legal entity, but also by a certain external entity interested in the flawless operation of the company.

Keywords

Liquidity, payable, assets, liabilities, cash.

Постановка проблеми

Діяльність підприємства в умовах ринку передбачає забезпечення нормального функціонування за рахунок належних обсягів забезпечуваності, для чого проводяться розрахунки за всіма видами зобов’язань: внутрішніми і

зовнішніми, короткостроковими і довгостроковими. Підприємство є ліквідним тоді, коли обсяг його поточних активів є більшим, ніж короткострокові зобов'язання.

Ліквідність підприємства частіше всього трактують як його спроможність перетворювати свої активи в гроші для здійснення необхідних поточних платежів, своєчасного погашення своїх боргових зобов'язань. Тоді як платоспроможність підприємства - це його спроможність своєчасно і повністю розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що випливають з торговельних, кредитних та інших операцій грошового характеру. Фінансовий стан підприємства, що відображається спроможністю своєчасно виконувати свої платіжні зобов'язання перед всіма контрагентами, в тому числі із заробітної плати, полягає у чіткому обґрунтуванні вартісних особливостей, а також виявленні компенсаційних властивостей засобів і майна. А це зумовлюється різноманітними обставинами, які пов'язані із фінансово-економічною діяльністю у кожному підприємстві, що чітко і у значній мірі впливає на обсяги забезпечуваності грошових коштів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У загальному вигляді ліквідність і платоспроможність підприємства розглядалися у працях Азаренкової Г. М., Власюка Н. І., Кременя О. І., Партина Г. О., Нестерової С. В., Школьника І. О. та ін. Але потребує детального дослідження, пов'язані із виявленням здатності підприємства реалізовувати власні засоби і належне йому майно таким чином, щоб своєчасно отримувати грошові кошти для відшкодування заборгованостей і внесення платежів, де зумовлюється їх повернення у кінцевому часі.

Мета статті

Полягає у розкритті ліквідності і платоспроможності, що вимірюють рівень фінансового забезпечення підприємства, а також стосовно його майнового стану.

Виклад основного матеріалу

Ліквідність – поняття, яке характеризує здатність окремих видів майнових цінностей швидко і без значних втрат своєї вартості перетворюватися у грошові кошти [3, с. 224]. У найбільшій мірі до ліквідних активів, тобто ті, які мають високе значення ліквідності, та ще й свідчать про платіжну здатність підприємства покривати свої зобов'язання, відносяться такі показники діяльності підприємства, як:

- грошові кошти та короткострокові фінансові вкладення;
- дебіторська заборгованість;
- запаси.

Цим грунтуєтьтся аналіз ліквідності балансу, що показує, у якій мірі підприємство здатне за стистий термін розплатитися за вартістю короткострокових зобов'язаннях оборотними активами, чим і доцільно розглядати такі питання [5, с. 206]:

• У якій мірі підприємство може покривати свої поточні борги?

• Який рівень компенсації такого покриття?

• Чи можливе додаткове залучення позичок без критичного погіршення ліквідності?

Саме звідси достеменно відомо, що показники ліквідності балансу мають обмежувальні властивості, що має на меті підвищення ефективності здійснення підприємством платежів. І тут слід зазначити, що зростання ефективності діяльності підприємства позначається у частішому випадку зниженням критерію загального рівня ліквідності і навпаки. Таким чином, для підприємства виникають вимоги щодо дотримання ліквідності – як балансу, так і його наявного майна і засобів. А такі вимоги супроводжуються контролем і спостереженням, зіставленням і розпорядженнями під час здійснення керівних дій щодо обігу платежів, чим характеризується розвиток підприємницької діяльності стосовно його операційного циклу.

В той час, як платоспроможність, що має тісний взаємозв'язок із ліквідністю, означає можливість підприємства своєчасно погасити платіжні зобов'язання готівковими коштами. Таким чином, підприємство вважається платоспроможним за наявності вільних грошових коштів, якщо для розрахунків з кредиторами воно може реалізувати свої оборотні активи [1, с. 125 – 127]. І таким чином розкриваються процедури оцінювання ліквідності і платоспроможності підприємства, що дозволяє визначати здатність існуючого обсягу грошей на розрахунковому та інших рахунках в банку, наявність прострочених кредитів банку, позик, заборгованості фінансовим органам, тривале порушення термінів виплат заробітної плати тощо. В результаті оцінювання ліквідності і платоспроможності підприємства виявляються такі можливості, як:

- обсяги виконання договірних обов'язків, які поклало на себе підприємство щодо постачання замовникам своєї продукції;

- здатність отриманих грошових надходжень підприємством покривати внесені витрати за декількома термінами і періодами;

- віддзеркалення платоспроможності замовників для підприємства під час виконання виробничих завдань і встановлених для себе обов'язків;

- встановлення і дотримання термінів існування дебіторської заборгованості, зокрема тієї, за якою виникають надлишкові виробничі запаси чи перебування продукції для замовників на складі.

При оцінці рівня ліквідності головним чином необхідно враховувати тривалість трансформації існуючого майна й засобів, якими для себе розпоряджається підприємство, з метою отримання грошових коштів для погашення власних зобов'язань, виникаючими в процесі діяльності, особливо під час ведення операційного циклу (рис. 1).

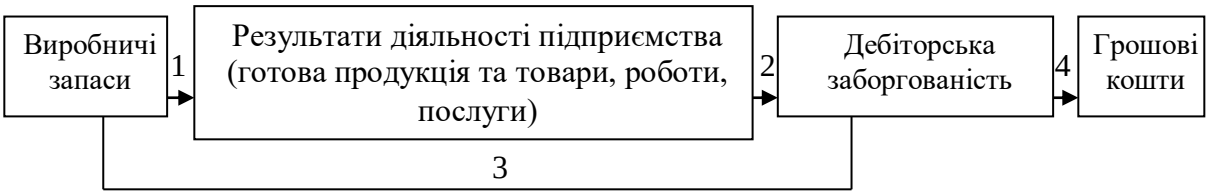

Рис. 1. Трансформація активів при оцінці рівня їх ліквідності

Схематично процедура порівняння платіжних засобів і зобов'язань за джерелами надходження грошових коштів для оцінки платоспроможності подана на рис. 2.

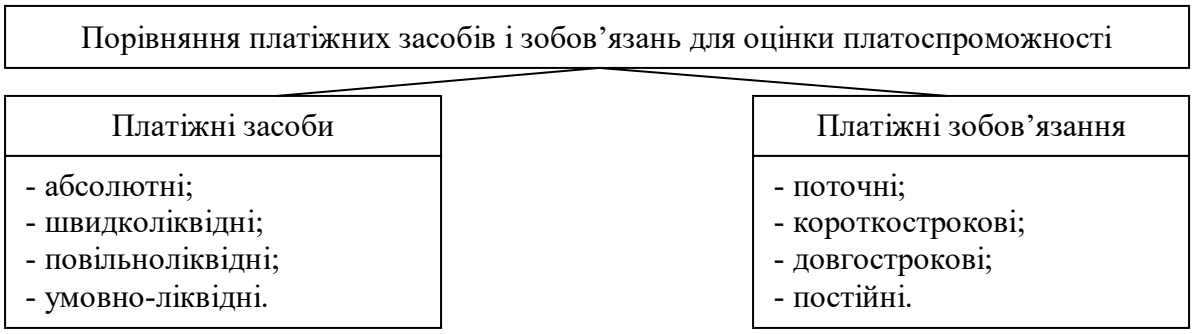

Рис. 2. Класифікаційні ознаки для групування активів і фінансових ресурсів за джерелами формування для оцінки платоспроможності

Тому при проведенні аналізу платоспроможності потрібно надавати відповіді на такі питання:

- у чому полягає якість у відповідності до існуючих цін реалізації як товарних запасів, так і виробленої продукції, разом із їхнім попитом від покупців;

- стану дебіторської заборгованості та їхній тривалості;

- контрольованості активів іншими зацікавленими особами (наприклад, наявності застави та судових рішень, що обмежують поточне розпорядження платіжними засобами).

Результативність та ефективність дослідження ліквідності і платоспроможності значного мірою залежать від обсягу та якості інформації. Тоді як під такою інформацією, як правило, розуміють організовану сукупність даних про діяльність підприємств в цілому та їх структурних підрозділів зокрема [8, с. 162 – 164].

Таблиця 1

Основні напрями аналітичної роботи підприємства в розрізі його відділів

Вид аналізу	Виконавці	Напрями аналітичних досліджень
Маркетинговий	Відділ маркетингу	Привабливість ринку, попит на продукцію, можливості конкурентів, «портфель замовлень», виконання договірних зобов'язань, ефективність реклами
Виробничий	Виробничий відділ	Випуск продукції за обсягом і асортиментом, ритмічність операційного циклу
	Відділ постачання	Своєчасність і якість матеріально-технічного забезпечення операційного циклу, чим є виробництво продукції, наявність складських запасів, дотримання норм відпуску матеріальних ресурсів
	Відділ технічного контролю	Якість сировини та готової продукції, дотримання технологічної дисципліни, брак і втрати від браку, отримані рекламації та їх причини
	Відділ головного механіка	Стан експлуатації виробничих потужностей, робочих машин, технологічного обладнання і ліній, інструментів і пристосувань виконання графіків їх ремонту та модернізації – включають їх якість і собівартість, повнота використання
	Відділ головного енергетика	Ефективність використання енергетичного обладнання і устаткувань, дотримання норм витрат палива
Фінансовий	Фінансовий чи планово-економічний відділ	Фінансово-майновий стан (вартість майна та джерела його утворення, фінансова стійкість, платоспроможність, ділова активність тощо) та фінансові результати діяльності підприємства, виконання фінансового плану
Аналіз праці	Відділ праці та заробітної плати	Рівень забезпечення трудовими ресурсами, використання робочого часу, продуктивність лращ, стан нормування та оплати праці
Аналіз інновацій	Відділ головного технолога	Оновлення продукції, впровадження нової техніки, рівень механізації та автоматизації операційного циклу й технологічних процесів, можливості і резерви щодо його підвищення

І за такою інформацією проводяться аналітичні дослідження на підприємстві у такій послідовності: визначення суб’єктів і об’єктів аналізу, вибір організаційних форм дослідження; планування аналітичних процесів; інформаційне забезпечення аналізу; аналітичне опрацювання даних;

документальне оформлення результатів аналізу. Цим зазначається практика аналітичних досліджень, що поділяється на централізовану і децентралізовану організаційні форми.

Централізована форма передбачає концентрування як єдиного цілого всіх методів аналітичного дослідження, якими розкривається діяльність підприємства його спеціалізованим відділом (аналітичній службі, інформаційно-обчислювальному центру та ін.), що гарантує єдність методичного забезпечення, чіткий розподіл функцій між виконавцями, можливість освоєння прогресивних інформаційних технологій [6, с. 65].

В той час, як децентралізована форма передбачає, що аналіз проводять працівники підприємства в розрізі його структурних підрозділів у відповідному порядку та їхніх компетенцій (табл. 1) [7, с. 51 – 55].

І таким чином у таблиці 2 проведені аналітичні дослідження відображають такий зміст ліквідності балансу, який має чітку відповідність із формою фінансової звітності, а саме – Ф № 1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан), де за її даними виявлено, що обов’язково виконується остання нерівність, яка свідчить про наявність у підприємства грошових коштів, дотримання мінімальних умов фінансової стійкості.

Отже, протягом 2023 – 2024 рр. спостерігається нестача платіжних засобів за першою групою ліквідності через малу суму високоліквідних активів, до яких, звісно, відносяться грошові кошти та їхні еквіваленти, яка ще й наростала на 71 тис. грн.

Також існує нестача платіжних засобів за другою групою ліквідності, тому що вартість короткострокових зобов’язань вища від вартості середньо ліквідних активів за такі ж самі періоди нарощувалася на суму 256 тис. грн. А за іншими групами підприємство має надлишок платіжних засобів, які здатні покрити нестачі. Отже, такий аналіз свідчить про типову повсякденну практику для вітчизняних підприємств.

Таблиця 2

Аналіз ліквідності підприємства за 2023 – 2024 р., тис. грн.

Актив	Вид оборотних активів за рівнем ліквідності	2023 р.	2024 р.	Пасив	Вид зобов'язань за строковістю сплати	2023 р.	2024 р.	Надлишок (+) або нестача (-) платіжних засобів (А-П)	
								2023 р.	2024 р.
А1	Високоліквідні активи	18	7	П1	Найбільш строкові зобов'язання	5471	5531	-5453	-5524
А2	Середньоліквідні активи	285	816	П2	Короткострокові зобов'язання	2516	2791	-2231	-1975
А3	Низьколіквідні активи	505	441	П3	Довгострокові зобов'язання	144	144	361	297
А4	Важколіквідні активи	17279	17216	П4	Постійні зобов’язання	9956	10014	7323	7202
	Разом	18087	18480		Разом	18087	18480	0	0

Крім цього, результати такого аналізу також використовуються для визначення поточної ліквідності (*ПЛ*) і перспективної ліквідності (*ППЛ*) (див. табл. 2., рядок 3). А такі співвідношення мають важливе значення для оцінки фінансового стану підприємства стосовно своєчасності платіжних розрахунків. Формули для розрахунку поточної і перспективної ліквідності:

$$ПЛ = (А1 + А2) – (П1 + П2); \quad (1)$$

$$ПЛ_{2023} = (18 + 285) – (5471 + 2516) = -7684.$$

$$ПЛ_{2024} = (7 + 816) – (5531 + 2791) = -7499.$$

$$ППЛ = А3 – П3. \quad (2)$$

Зіставляючи ліквідні активи із зобов’язаннями, що визначають абсолютні величини платіжних надлишків або нестач, вказують на можливі резерви для отримання грошових надходжень на підприємстві [4].

І тоді проводиться така комплексна оцінка ліквідності балансу, за якою визначається загальний показник, що виявляє здатність підприємства здобувати грошове забезпечення, за такою формулою:

$$k_{лікв} = \frac{A_1 \cdot ВА_1 + A_2 \cdot ВА_2 + A_3 \cdot ВА_3}{П_1 \cdot ВП_1 + П_2 \cdot ВП_2 + П_3 \cdot ВП_3}, \quad (3)$$

де *ВА* та *ВП* – частки активів і пасивів у їх загальній сумі.

$$k_{ліквр2023} = \frac{18 \cdot 0{,}1 + 285 \cdot 1{,}58 + 505 \cdot 2{,}79}{5471 \cdot 30{,}25 + 2516 \cdot 13{,}91 + 144 \cdot 0{,}8} = 0{,}009 .$$

$$k_{ліквр2024} = \frac{7 \cdot 0{,}04 + 816 \cdot 4{,}42 + 441 \cdot 2{,}39}{5531 \cdot 29{,}93 + 2791 \cdot 15{,}1 + 144 \cdot 0{,}78} = 0{,}02 .$$

За цими розрахунками видно, що такий показник висвітлює нестачу найбільш ліквідних активів для погашення термінових зобов'язань, хоча такий від'ємний обсяг поступово зменшується. Поряд з цим проведений аналіз платоспроможності підприємства, що висвітлює за період або на конкретну дату наявність чи відсутність простроченої або подовженої заборгованості банку, постачальникам, бюджету, працівникам і службовцям (табл. 3).

Таблиця 3

Аналіз платоспроможності підприємства за 2023 – 2024 р.

Показники	Умовне значення	2023 р.	2024 р.	Відхилення (+,-)
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	≥ 0,2	0,002	0,001	-0,001
Проміжний коефіцієнт покриття	≥ 1,7	0,10	0,15	0,05
Загальний коефіцієнт покриття (ліквідної платоспроможності)	≥ 1	0,10	0,15	0,05
Коефіцієнт критичної ліквідності	Збільшення	0,04	0,10	0,06

Цей аналіз свідчить, що у 2024 р. порівняно з 2023 р. рівень платоспроможності підприємства має негативну тенденцію – всі показники платоспроможності не досягають умовного, тобто нормативного значення, незважаючи на те, що в останній рік ці тенденції поступово знижуються.

І тоді на такій підставі проводиться аналіз ступеня ліквідності підприємства, де активи групуються на основі критеріїв його здатності до вивільнення коштів у ліквідній формі (табл. 4) [7, с. 59].

Тут виявлено, що у 2024 р. порівняно з 2023 р. ступінь ліквідності підприємства має негативну динаміку – всі показники не досягають нормативного значення, незважаючи на те, що в останній рік ці тенденції поступово знижуються. Серед цих показників доцільно виділити коефіцієнт

відновлення (втрати) платоспроможності, що також демонструє невідповідність нормативному значенню – від 0,06 у 2023 р. до 0,12 у 2024 р. при допустимому 1.

Таблиця 4

Аналіз ступеня ліквідності підприємства за 2023 – 2024 р.

Показники	2023 р.	2024 р.	Норма коефіцієнту	Можливе рішення (оцінка)
1. Коефіцієнт поточної ліквідності ($К_{пл}$)	0,10	0,15	не менше 2,0	Структура балансу незадовільна
2. Коефіцієнт забезпеченості власними коштами ($К_{звк}$)	-9,06	-5,70	не менше 0,20	
3. Коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності ($К_з$*)	х	0,12	більше 1,0	У підприємства на даний момент немає можливості установити платоспроможність

Примітка: $К_з$* - розраховується в разі, якщо хоча б один з коефіцієнтів $К_{пл}$, $К_{звк}$ приймає значення, менше передбаченого критерієм.

Тому, ці проведені вищезазначені аналітичні дослідження відображають реальний стан вітчизняних підприємств, що має на меті винайдення шляхів поліпшення грошового забезпечення [2, с. 115].

Висновки

В умовах ринкових відносин одними з головних критеріїв оцінки фінансового стану підприємств є їх ліквідність (перетворення активів у гроші для звичайних платежів поряд із своєчасного погашення своїх зобов’язань) і платоспроможність (спроможність своєчасно і повністю розрахуватися зі своїми зобов’язаннями за торговельними, кредитними та іншими операціями). І таке дослідження дозволяє освоювати напрями, пов’язані із створенням резервів для збільшення обсягу грошових коштів на зразок розміщення їх у банківських установах; проведенням інвентаризації основних засобів поряд із їх характеристикою за ступенем зносу і придатності за термінами їх експлуатації, і формувати шляхи їх поступового оновлення та поліпшення, де ґрунтується їх вартісна цінність; забезпеченні своєчасності внесення капітальних вкладень.

Список використаних джерел

1. Азаренкова Г.М. та ін. Фінансовий менеджмент: практикум : навчальний посібник. Львів: Новий Світ-2000, 2019. 306 с.

2. Власюк Н.І. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. Львів: Магнолія 2006, 2017. 328 с.

3. Кремень О.І., Кремень В.М. Фінанси: навчальний посібник для студентів ВНЗ. Київ: ЦУЛ, 2018. 416 с.

4. Нестерова С.В. Фінансовий менеджмент: практикум : навчальний посібник. Вид. 2-ге, допов. Київ: Кондор, 2019. 280 с.

5. Партин Г.О., Селюченко Н.Є. Фінансовий менеджмент: підручник. Львів : Львівська політехніка, 2018. 388 с.

6. Петренко М.І., Драбовський А.Г., Іванюта П.В., Петренко В.М. Фінансовий менеджмент з основами фінансової діагностики підприємства: підручник. За заг. ред. професора М.І. Петренка. у 2-х т. Т.1. Вінниця, «МЕРКЬЮРІ-ПОДІЛЛЯ», 2021. 456 с.

7. Петренко М.І., Драбовський А.Г., Іванюта П.В., Петренко В.М. Фінансовий менеджмент з основами фінансової діагностики підприємства: підручник. За заг. ред. професора М.І. Петренка. у 2-х т. Т.2. Вінниця, «МЕРКЬЮРІ-ПОДІЛЛЯ», 2021. 520 с.

8. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. / УАБС НБУ, Каф. фінансів ; за заг. ред. І.О. Школьник. Київ: ЦУЛ, 2016. 368 с.

References

1. Azarenkova, H.M., etc. (2019). Finansovyi menedjment [Financial management]. Practicum. Lviv, Novy Svit-2000, 306 p. [in Ukrainian].

2. Vlasiuk, N.I. (2017). Finansovyy analiz [Financial analysis]. Lviv, Magnolia 2006, 328 p. [in Ukrainian].

3. Kremen, O.I., & Kremen, V.M. (2018). Finansy [Finances]. Kyiv, Center of educational literature, 416 p. [in Ukrainian].

4. Nesterova, S.V. (2019). Finansovyi menedjment [Financial management]. Practicum. Tutorial. 2-th edition, add. Kyiv, Condor, 280 p. [in Ukrainian].

5. Partyn, H.O., & Seliuchenko, N.E. (2018). Finansovyi menedjment [Financial management]. National Lviv Polytechnic University. Lviv, Lviv Polytechnic, 388 p. [in Ukrainian].

6. Petrenko,ºM.I., Drabovskyi,ºA.H., Ivaniuta,ºP.V., & Petrenko,ºV.M. (2021). Finansovyi menedjment z osnovamy finansovoyi diagnostyky pidpryiemstva [Financial management with the basics of financial diagnosis of the enterprise]. According to the general edition of professor M.I. Petrenko. in 2-th volumes. V.1. Vinnytsia, Mercury-Podillia, 456 p. [in Ukrainian].

7. Petrenko,ºM.I., Drabovskyi,ºA.H., Ivaniuta,ºP.V., & Petrenko,ºV.M. (2021). Finansovyi menedjment z osnovamy finansovoyi diagnostyky pidpryiemstva [Financial management with the basics of financial diagnosis of the enterprise]. According to the general edition of professor M.I. Petrenko. in 2-th volumes. V.2. Vinnytsia, Mercury-Podillia, 520 p. [in Ukrainian].

8. Finansovyy analiz [Financial analysis] (2016). / Ukrainian Academy of Banking of the NBU, Chair of finance; in general edition I.O. Shkolnyk. Kyiv, Center of educational literature, 368 p. [in Ukrainian].

Мельник Оксана Вікторівна, доцент кафедри кримінального процесу, Національна академія внутрішніх справ, Київ, Україна, https://orcid.org/0000-0003-1805-830X

Пилипченко Вікторія Олегівна, курсант, Національна академія внутрішніх справ, Київ, Україна

Melnyk Oksana Viktorivna, Associate Professor of the Department of Criminal Procedure, National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine, https://orcid.org/0000-0003-1805-830X

Pylypchenko Viktoriia Olehivna, Cadet, National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

DIRECTIONS FOR IMPROVING THE CRIMINAL PROCESS REGARDING MINORS

Анотація

Стаття присвячена дослідженню особливостей кримінального провадження щодо неповнолітніх як однієї з найчутливіших сфер у системі правосуддя. У роботі розглянуто проблеми забезпечення прав та законних інтересів дітей у межах кримінального процесу, а також проаналізовано наявні недоліки сучасної практики, які призводять до порушення процесуальних гарантій неповнолітніх. Особливу увагу приділено випадкам домашнього насильства та жорстокого поводження з дітьми, які набувають суспільного резонансу як в Україні, так і за кордоном. Наведено приклади судової практики, зокрема рішення Європейського суду з прав людини, що

демонструють необхідність ефективного реагування держави на такі злочини.

У статті також акцентовано на важливості формування системи правосуддя, дружнього до дитини, як складової державної політики у сфері захисту прав людини. Розглянуто можливості застосування інноваційних інформаційних технологій у кримінальному процесі щодо неповнолітніх, включаючи відеоконференції, процесуальні інтерв'ю, електронний документообіг та створення спеціалізованих реєстрів фахівців.

Автором запропоновано основні напрями вдосконалення державної політики у сфері захисту прав дітей у кримінальному судочинстві: створення безбар'єрного та безпечного середовища, підвищення кваліфікації правоохоронців, впровадження європейських стандартів, дружніх до дитини, та розвиток міжвідомчої взаємодії.

Додатково наголошується на важливості формування довіри між дитиною та представниками правосуддя, що сприяє зменшенню рівня стресу та повторної травматизації під час слідчих дій. Важливим є також забезпечення участі психологів і соціальних працівників на всіх етапах кримінального провадження. Необхідно запроваджувати системне навчання працівників правоохоронних органів методикам комунікації з дітьми, які стали жертвами чи свідками злочинів. Держава має створювати ефективні механізми моніторингу дотримання прав дітей у кримінальному процесі. Реалізація цих заходів сприятиме побудові справді гуманного та справедливого правосуддя, орієнтованого на потреби дитини.

Ключові слова: захист дитини, домашнє насильство, неповнолітні, кримінальний процес, безба'рєрність, інтереси дитини, кримінальне правопорушення.

Abstract

The article is devoted to the study of the peculiarities of criminal proceedings involving minors as one of the most sensitive areas within the justice system. The paper examines the issues of ensuring the rights and legitimate interests of children in the framework of criminal proceedings, as well as analyzes existing shortcomings in current practice that lead to violations of procedural guarantees for minors. Particular attention is paid to cases of domestic violence and child abuse, which have gained public resonance both in Ukraine and abroad. The article provides examples of judicial practice, including decisions of the European Court of Human Rights, which demonstrate the need for an effective state response to such crimes.

The paper also emphasizes the importance of forming a child-friendly justice system as an integral part of state policy in the field of human rights protection. It explores the potential use of innovative information technologies in criminal proceedings involving minors, including videoconferencing, procedural interviews, electronic document management, and the creation of specialized registers of professionals.

The author proposes key directions for improving state policy in the field of child protection within criminal justice: creating a barrier-free and safe environment, improving the qualifications of law enforcement officers, implementing child-friendly European standards, and strengthening interagency cooperation.

Additionally, the article emphasizes the importance of building trust between the child and representatives of the justice system, which helps reduce stress levels and prevent re-traumatization during investigative actions. It is also essential to ensure the participation of psychologists and social workers at all stages of criminal proceedings. Systematic training of law enforcement officers in methods of communication with children who have become victims or

witnesses of crimes should be implemented. The state must establish effective mechanisms for monitoring the observance of children's rights within the criminal process. The implementation of these measures will contribute to the creation of a truly humane and fair system of justice focused on the needs of the child.

Keywords: protection of the child, domestic violence, minors, criminal process, accessibility, interests of the child, criminal offense.

Постановка проблеми. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх є однією з найчутливіших і найвідповідальніших галузей у системі правосуддя. Неповнолітні як специфічна категорія учасників процесу потребують особливого підходу, що враховує їхні вікові, психологічні та соціальні характеристики. Це зумовлює потребу у створенні спеціальних правових інструментів для ефективного захисту їхніх прав і законних інтересів. Однак сучасна практика кримінального процесу не завжди належно враховує ці аспекти, що нерідко призводить до порушення процесуальних гарантій дітей, а також негативно впливає на їхню подальшу поведінку, розвиток і успішну соціалізацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підґрунтям до написання тез стали праці сучасних вчених в галузі захисту прав дітей, зокрема, Капліної О., Камінської О., Мельник О., Поповича М., Семотюк С., Таран О, Удалової Л., Чорноус Ю. та інших.

Метою роботи є аналіз та пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесу щодо неповнолітніх, спрямоване на забезпечення максимальної гуманізації та адаптації правосуддя до потреб дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними Офісу Генерального прокурора України значну частину злочинів проти дітей скоюють їх близькі люди. Нажаль, таким прикладом є випадок в Закарпатті

проти дитини віком 10 років її вітчимом, якого визнано винним у вбивстві та призначено довічне позбавлення волі [1]. В цьому провадженні працівниками правоохоронних органів вдало було розроблено систему архітектоніки слідчих (розшукових) дій, завдяки яким стало можливим притягнення до суду злочинця.

З іншої сторони, непоодинокі випадки жорстокого поводження з дітьми констатуються Європейським Судом з захисту прав людини по всьому світу. Так, справа M. and M. v. Croatia № 10161/13 стосувалася спору про опіку, зокрема, «обвинувачень батька у жорстокому поводженні з дитиною. Заявниця, мати та її дочка, скаржилися на те, що національні органи влади не забрали дитину з-під опіки батька, щоб запобігти подальшому домашньому насильству… У ході всіх зазначених проваджень дитина проходила обстеження у низки психіатрів і психологів за ініціативою як матері, так і батька, а також на підставі ухвали суду у провадженні щодо опіки. Всі фахівці дійшли висновку, що дитина перебувала у стані психологічної травми» [2]. В даному випадку Суд прийняв рішення про порушення ст. 3 Конвенції (заборона катування) у зв'язку з невиконанням Державою процесуального зобов'язання провести ефективне розслідування тверджень про жорстоке поводження [2]. Подібні випадки не є поодинокими.

В Україні, як свідчать дослідження науковців Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, у практиці часто трапляються порушення положень, пов'язані з нестачею кваліфікованих кадрів, недостатньою увагою до вікових особливостей дітей та обмеженістю ресурсів правоохоронних органів [3].

Як зазначають вчені, «утворення інституту правосуддя, дружнього до дитини, є важливою складовою державної політики у сфері захисту прав людини, що засвідчує прагнення України дотримуватися міжнародних

зобов'язань та принципів верховенства права» [4, с. 59].

Одним серед кількості важливих напрямів є застосування інновацій в інформаційних технологіях, що відкривають нові можливості для вдосконалення кримінального процесу щодо неповнолітніх. Застосування відеоконференцій, методів процесуального інтерв'ю [5], електронного документообігу, а також спеціалізованих інформаційних систем, створення реєстрів психологів, - дозволяє зменшити психологічне навантаження на дітей та підвищити прозорість процесу.

Висновки. На нашу думку, слід виділити такі вектори формування державної політики в сфері захисту прав дитини в кримінальному судочинстві: 1) створення безбар'єрного безпечного середовища; 2) кваліфікація уповноважених працівників правоохоронних органів, їх не лише базова підготовка, а й освіта в віковій дитячій психології; 3) сприяння впровадженню європейських стандартів, дружніх до дитини у практичну діяльність; 4) налагодження взаємодії між представниками правоохоронних органів та соціальних служб.

Список використаних джерел

1. Вирок: 75 ударів по тілу дитини – вітчим, який убив 10-ти річну Майю, проведе решту життя за гратами. URL: https://www.facebook.com/share/p/1Bi7tR9ZfL/.

2. Огляд рішень ЄСПЛ щодо права дитини бути почутою та врахування її найкращих інтересів / Відп. за вип.: О. Ю. Тарасенко, Ю.В. Місько, Д. О. Штода, К. Д. Кузнецова, Р. Ш. Бабанли. Київ, 2025. – 82 с.

3. Воронкова Н.І. Кримінальний процес щодо неповнолітніх: проблеми та шляхи вдосконалення // Вісник Національної академії правових наук України. – 2021. – № 1. – С. 78-85

4. Мельник О., Ковальова Д. Державна політика у сфері утворення

інституту правосуддя дружнього до дитини. Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 74): матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції юридичного та історичного спрямування. (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 10 – 11 липня 2025 р.). С. 59-61.

5. Процесуальне інтерв'ю з дитиною [Текст]: метод. рек. / [Таран О.В., Мельник О.В., Чорноус Ю.М., Галустян О.А., Максименко О.В., Томма Р.П.]. - Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. — 29 с.

References

1. Vyrok: 75 udariv po tilu dytyny – vitchym, yakyi ubyv 10-ty richnu Maiiu, provede reshtu zhyttia za gratamy. URL: https://www.facebook.com/share/p/1Bi7tR9ZfL/.

2. Ohliad rishen YeSPL shchodo prava dytyny buty pochutoiu ta vrakhuvannia yii naikrashchykh interesiv / Vidp. za vyp.: O. Yu. Tarasenko, Yu. V. Misko, D. O. Shtoda, K. D. Kuznetsova, R. Sh. Babanly. Kyiv, 2025. 82 s.

3. Voronkova N. I. Kryminalnyi protses shchodo nepovnolitnikh: problemy ta shliakhy vdoskonalennia. Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy. 2021. № 1. S. 78–85.

4. Melnyk O., Kovalova D. Derzhavna polityka u sferi utvorennia instytutu pravosuddia druzhnoho do dytyny. Aktualni doslidzhennia pravovoi ta istorychnoi nauky (vypusk 74): materialy Mizhnarodnoi naukovoi internet-konferentsii yurydychnoho ta istorychnoho spriamuvannia. (Ternopil, Ukraina, Opole, Polshcha, 10–11 lypnia 2025 r.). S. 59–61.

5. Protsesualne interviu z dytynoiu [Tekst]: metod. rek. / [Taran O. V., Melnyk O. V., Chornous Yu. M., Halustian O. A., Maksymenko O. V., Tomma R. P.]. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav, 2024. 29 s.

Подолянчук Станіслав, кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри образотворчого, декоративного мистецтва, технологій та безпеки життєдіяльності, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна, ORCID: https//orcid.org/0000-0001-9088-3342

Podolyanchuk Stanislav, PhD in Physics and Mathematics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Fine, Decorative Arts, Technologies and Life Safety, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University, Vinnitsa, Ukraine, ORCID: https//orcid.org/0000-0001-9088-3342

ОЦІНЮВАННЯ УЧАСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ УНІВЕРСИТЕТІВ В ДИСТАНЦІЙНИХ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ЗАХОДАХ

EVALUATION OF THE PARTICIPATION OF UNIVERSITY RESEARCH AND TEACHING STAFF IN DISTANCE RESEARCH AND METHODOLOGICAL ACTIVITIES

Abstract

The article is devoted to the issues of evaluating scientific and research work in higher pedagogical educational institutions. It is shown that monitoring the scientific activity of structural units (institutes, faculties, and departments) and scientific and pedagogical workers is an important part of the functioning of a modern university. It is established that the creation of monitoring models ends with the use of expert assessment methods. It is shown that scientific and research work at the university is diverse in nature; therefore, its assessment is developed

according to many indicators. Usually, the indicators reflect the presence of a scientific degree and/or academic title, publishing activities, international scientific activity, participation in scientific programs and projects, such as guidance of student scientific and research work, etc. An essential element of such assessment is participation in scientific and methodological events (conferences, seminars, and roundtables) of various levels. It is established that recently such events have been carried out mainly in a distance format. It is shown that, with the possibility of complexity of a predominantly technical nature, this form of scientific activity is characterized by high efficiency and effectiveness. Therefore, participation in remote scientific and methodological activities should be carried out when evaluating the scientific and methodological work of both structural units of universities (institutes, faculties, and departments) and scientific and pedagogical workers. The main features of the evaluation are taking into account the level of scientific and methodological activity, the form of participation, and the author's personal contribution to conducting scientific research.

Keywords: university, faculty, department, evaluation, scientific and methodological work, monitoring of scientific activity, conferences, seminars.

Анотація

Стаття присвячена питанням оцінювання науково-дослідної роботи у вищих педагогічних закладах освіти. Показано, що моніторинг наукової діяльності структурних підрозділів (інститутів, факультетів, кафедр) та науково-педагогічних працівників є важливою частиною функціонування сучасного університету. Встановлено, що створення моделей моніторингу зазвичай здійснюється з використанням методів експертного оцінювання. Показано, що науково-дослідна робота в університеті має різноплановий характер, тому її оцінювання здійснюється за багатьма показниками. Зазвичай такі показники відображають наявність наукового ступеня та (або)

вченого звання, видавничу діяльність, міжнародну наукову діяльність, участь у наукових програмах та проєктах, керівництво студентською науково-дослідною роботою тощо. Важливим елементом такого оцінювання є участь у науково-методичних заходах (конференціях, семінарах, круглих столах) різного рівня. Встановлено, що останнім часом проведення таких заходів здійснюється переважно у дистанційному форматі. Показано, що попри можливі складнощі переважно технічного характеру, така форма наукової активності характеризується високою результативністю та ефективністю. Тому участь у дистанційних науково-методичних заходах повинна враховуватись при оцінюванні науково-дослідної роботи як структурних підрозділів університетів (інститутів, факультетів, кафедр), так і науково-педагогічних працівників. Основними особливостями при оцінюванні є врахування рівня науково-методичного заходу, форми участі та особистого внеску автора в проведенні наукових досліджень.

Ключові слова: університет, факультет, кафедра, оцінювання, науково-дослідна робота, моніторинг наукової діяльності, конференції, семінари.

Постановка проблеми. Науково-дослідна робота науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти є важливою частиною функціонування сучасного університету. Вона забезпечує підвищення якості підготовки майбутніх фахівців, сприяє розвитку здатності використовувати новітні досягнення науково-технічного й культурного прогресу, сприяє максимальному розвитку творчого мислення, індивідуальних якостей, дослідницьких навичок здобувачів освіти, розвиває наукову інтуїцію та творчий підхід до сприйняття знань та практичне їх використання для розв’язання наукових проблем, організаційних, технічних і прикладних задач тощо [7].

Науково-дослідна робота відіграє важливу роль у педагогічному закладі

вищої освіти, оскільки є невіддільною частиною його функціонування та подальшого розвитку [1, с. 27]. Природно, що останнім часом активізувались дослідження щодо моніторингу наукової діяльності університетів, їхніх структурних підрозділів (інститутів, факультетів, кафедр) та науково-педагогічних працівників. До систем такого моніторингу розробники включають багато форм науково-дослідної роботи, частина з яких здійснюється в дистанційному форматі. Тому дослідження проблем оцінювання наукової роботи, яка проводиться дистанційно, на сьогодні є доволі актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазвичай розробка моделей моніторингу наукової діяльності має багатоетапний характер з використанням доволі різних підходів. Водночас для розв'язання подібних задач все частіше використовуються методи експертного оцінювання [4, 5], які є достатньо ефективними саме у випадках, коли та чи інша проблема досліджена недостатньо та (або) існує відносно велика кількість підходів щодо її вирішення. При цьому розробка таких моделей все частіше стосується не лише закладу вищої освіти в цілому, а і його структурних підрозділів [2] чи науково-педагогічних працівників. Опосередкованим підтвердженням актуальності таких досліджень є включення в змістовну частину навчання здобувачів вищої освіти питань, які стосуються науково-дослідної роботи, та все ширше запровадження ґрунтовної наукової освіти при підготовці майбутніх фахівців [3, с. 774].

Слід зазначити, що наукова освіта, як і освіта взагалі, все частіше здійснюється в дистанційному форматі. Таке навчання стає доволі поширеним та охоплює дедалі ширшу аудиторію. Воно є досить зручним для учасників освітнього процесу, пропонує ефективні інструменти контролю результатів процесу навчання та надає певну свободу вибору засобів комунікації між суб'єктами навчального процесу [6, с. 146]. Природно, що

дистанційний формат впевнено займає свою нішу й у сфері наукових досліджень, зокрема, при організації науково-методичних заходів різного рівня.

Мета статті – визначення особливостей оцінювання участі науково-педагогічних працівників у науково-методичних заходах, які організовуються в дистанційному форматі.

Виклад основного матеріалу дослідження

Оскільки науково-дослідна робота має різноплановий характер, то її оцінювання здійснюється за багатьма показниками. Зазвичай такі показники відображають наявність наукового ступеня та (або) вченого звання, видавничу діяльність, міжнародну наукову діяльність, участь у наукових програмах та проєктах, керівництво студентською науково-дослідною роботою, участь у різноманітних науково-методичних заходах тощо.

Природно, що окреслені напрямки науково-дослідної роботи містять багато різних показників, які відображають специфіку того чи іншого виду наукової діяльності. Так, наприклад, при оцінюванні видавничої діяльності враховуються (з різними ваговими коефіцієнтами) підготовка та видання монографій, підручників та навчально-методичних посібників, статей у фахових наукових журналах та збірниках наукових праць, тез доповідей на наукових конференціях тощо.

При цьому для статей враховується науковий рівень журналу чи збірника наукових праць: для іноземних журналів – включення до тієї чи іншої наукометричної бази даних (Scopus, Web of Science Core Collection, Google Scholar та інших), для українських – віднесення журналу чи збірника наукових праць до певної категорії, зокрема до категорії «А» (найпрестижніші українські наукові видання, які входять до міжнародних наукометричних баз даних Scopus або Web of Science Core Collection) або до категорії «Б»: наукові видання, які відповідають усім вимогам Міністерства

освіти і науки України та в яких можуть публікуватись основні результати дисертаційних робіт. Важливим також є врахування кількості співавторів тієї чи іншої наукової праці.

Однією з традиційних форм наукової діяльності є участь у науково-методичних заходах, зокрема у науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах. Під час їх організації та проведення у науковців з'являється чудова нагода ознайомитись із науковими здобутками своїх колег, представити результати власних наукових досліджень та в умовах наукової дискусії аргументовано відстоювати свої погляди на вирішення тієї чи іншої наукової проблеми.

Слід зазначити, що проведення науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів залишається актуальним і зараз. Проте їх формат зазнав суттєвих змін. Зовнішні обставини складаються таким чином, що переважна більшість науково-методичних заходів проводяться нині дистанційно.

Такий формат має цілу низку переваг. Однією з основних є можливість взяти участь у науковій конференції чи семінарі, не виїжджаючи зі свого помешкання. Ефект особистої присутності при цьому значною мірою зберігається. Крім того, економія зусиль на розв'язання транспортних проблем дозволяє більш раціонально використовувати свій час та опосередковано збільшити кількість заходів, в яких науковець може взяти участь.

Особливості оцінювання участі науково-педагогічних працівників у науково-методичних заходах, які організовуються в дистанційному форматі, мають враховувати рівень заходу (міжнародний, Всеукраїнський, регіональний, університетський тощо), особистий внесок автора в проведенні наукових досліджень, форма участі в науково-методичному заході (виступ на пленарному засіданні, виступ на секційному засіданні,

заочна участь).

Разом з тим при дистанційному форматі існують ризики, пов'язані з нестабільністю зв'язку, іноді недостатньою (як для передачі відео інформації) пропускною здатністю мережі Інтернет, можливими перебоями з постачанням електроенергії тощо. Проте це суттєво не зменшує ефективність проведення науково-методичних заходів в дистанційному форматі.

Висновки. Таким чином, участь у науково-методичних заходах є доволі ефективною та результативною формою науково-дослідної роботи. Тому вона має бути включена до системи моніторингу наукової діяльності структурних підрозділів закладів вищої освіти та науково-педагогічних працівників. Особливості оцінювання участі у таких заходах, які проводяться дистанційно, є врахування рівня заходу, форми участі та особистого внеску автора в проведенні наукових досліджень. Загалом участь у дистанційних наукових конференціях, семінарах, круглих столах дозволить як урізноманітнити науково-дослідну роботу викладачів і студентів, так і підвищити її результативність та ефективність.

Список використаних джерел

1. Микитюк О. М. Становлення та розвиток науково-дослідної роботи у вищих педагогічних закладах України (історико-педагогічний аспект). Харків : «ОВС», 2001. 256 с.

2. Моніторинг наукової діяльності у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. 2015 рік : інформаційно-аналітичний збірник / С. В. Подолянчук, Н. І. Лазаренко, І. Є. Руснак, [та ін.]; за ред. Подолянчука С. В. Вінниця : ФОП Легкун В.М., 2016. 111 с.

3. Подолянчук С. В. Актуалізація змісту наукової освіти під час

підготовки майбутніх учителів. *Інноваційні практики наукової освіти* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., 15–19 груд. 2022 р. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. С. 773–779.

4. Подолянчук С. В. Визначення компетентності експертів з оцінювання наукової діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі. Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. 2014. №4. С. 112–122.

5. Подолянчук С. В. Формування кількісного і якісного складу експертної групи зі створення моделі моніторингу наукової діяльності у педагогічних ВНЗ. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2014. №15. С. 177–187.

6. Рябець О. Формування дослідницької компетентності у здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти в процесі дистанційного навчання в умовах повномасштабного російського вторгнення. Наукова молодь-2023 : зб. матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, 21 листопада 2023 р. Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2023. С. 146–149.

7. Тадеуш О. М. Наукове наставництво як вид партнерської взаємодії у сучасному університеті. Освітологічний дискурс. 2022. №2 (37). С. 113–132.

References

1. Mykytiuk O. M. (2001). Stanovlennia ta rozvytok naukovo-doslidnoi roboty u vyshchykh pedahohichnykh zakladakh Ukrainy (istoryko-pedahohichnyi aspekt) [The formation and development of scientific and research work in higher pedagogical institutions of Ukraine (historical and pedagogical aspect)]. Kharkiv : «OVS». 256 s. [in Ukrainian].

2. Monitorynh naukovoi diialnosti u Vinnytskomu derzhavnomu

pedahohichnomu universyteti imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. 2015 rik [Monitoring of scientific activity at the Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University. 2015]: informatsiino-analitychnyi zbirnyk / S. V. Podolianchuk, N. I. Lazarenko, I. Ye. Rusnak, [ta in.]; za red. Podolianchuka S. V. Vinnytsia : FOP Lehkun V.M., 2016. 111 s. [in Ukrainian].

3. Podolianchuk S. V. (2022). Aktualizatsiia zmistu naukovoi osvity pid chas pidhotovky maibutnikh uchyteliv [Updating the content of scientific education during the training of future teachers]. *Innovatsiini praktyky naukovoi osvity* : materialy II Vseukr. nauk.-prakt. konf., 15–19 hrud. 2022 r. Kyiv : Instytut obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy. S. 773–779 [in Ukrainian].

4. Podolianchuk S. V. (2014). Vyznachennia kompetentnosti ekspertiv z otsiniuvannia naukovoi diialnosti u vyshchomu pedahohichnomu navchalnomu zakladi [Determining the competence of experts in evaluating scientific activity in a higher pedagogical educational institution]. Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy: filosofiia, psykholohiia, pedahohika, sotsiolohiia. №4. S. 112–122 [in Ukrainian].

5. Podolianchuk S. V. (2014). Formuvannia kilkisnoho i yakisnoho skladu ekspertnoi hrupy zi stvorennia modeli monitorynhu naukovoi diialnosti u pedahohichnykh VNZ [Formation of the quantitative and qualitative composition of the expert group to create a model for monitoring scientific activity in pedagogical universities]. Mizhnarodnyi naukovyi forum: sotsiolohiia, psykholohiia, pedahohika, menedzhment. №15. S. 177–187 [in Ukrainian].

6. Riabets O. (2023). Formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti u zdobuvachiv tretoho osvitno-naukovoho rivnia vyshchoi osvity v protsesi dystantsiinoho navchannia v umovakh povnomasshtabnoho rosiiskoho vtorhnennia [Formation of research competence in applicants of the third educational and scientific level of higher education in the process of distance learning in conditions of a full-scale Russian invasion]. Naukova molod-2023 : zb.

materialiv KhI Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii molodykh vchenykh, 21 lystopada 2023 r. Kyiv : TsP «KOMPRYNT». S. 146–149 [in Ukrainian].

7. Tadeush O. M. (2022). Naukove nastavnytstvo yak vyd partnerskoi vzaiemodii u suchasnomu universyteti [Scientific mentoring as a type of partnership in a modern university]. Osvitolohichnyi dyskurs. №2 (37). S. 113–132 [in Ukrainian].

Datsii Nadiia, Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Economic Theory, Intellectual Property and Public Administration, Polissia National University, Zhytomyr, https://orcid.org/0000-0003-0640-6426

Zaichenko Ihor, Master of specialty "Public management and administration" of the Department of Economic Theory, Intellectual Property and Public Administration, Polissia National University, Zhytomyr, https://orcid.org/0009-0009-3755-8431

INCREASE STRATEGY ECONOMIC SECURITY OF THE REGION

Abstract

The article examines the urgent problems of ensuring regional economic security under conditions of global crisis phenomena and systemic transformations of the Ukrainian economy. It is substantiated that, despite the significant contribution of domestic scholars (V. M. Heiets, O. I. Baranovskyi, Z. S. Varnalii, and others) to the study of national security, the issues of developing specific methods, mechanisms, and unified assessment criteria for economic security at the regional (meso) level remain insufficiently explored.

The purpose of the work is to develop scientifically grounded proposals for improving the strategy for enhancing regional economic security, considering its unique specifics.

A systematization of approaches to defining all levels of economic security (international, national, regional, personal) has been carried out from the perspective of counteracting external and internal critical threats. The author's definition of regional economic security is proposed as a state of socio-economic relations in which the regional economic system is capable of effectively

resisting all threats of a critical nature.

The comprehensive system of indicators for security assessment and monitoring has been improved. A classification of indicators by domain, level, type, and influence is proposed, which significantly simplifies the selection task. Changes have been made to the methodology for assessing crisis situations in the industrial sector (replacing indicators with volumes of shipped products) and energy security for regions without own energy sources (increasing fuel reserve threshold values).

To enhance the system's effectiveness, the mechanism for the interaction of authorities (regional, territorial central, and public institutions) has been improved through a clear distribution of responsibility spheres and the creation of an Interdepartmental Commission for Anti-Crisis Management. The security provision process is divided into two key stages: monitoring (continuous observation and threat forecasting) and management (development and implementation of measures).

The necessity of adopting a Regional Targeted Program for Economic Security is substantiated, which will allow resource concentration, elimination of duplicate programs, and increased expenditure transparency. Criteria for assessing the effectiveness of this Program and its subprograms are developed based on comparing the dynamics of integral indicators with their threshold values.

Three key directions for optimizing the regional budget structure as a source of anti-crisis funding are identified: improving the quality of expenditure planning for "Other issues..." sub-categories, eliminating functional duplication between authorities, and implementing results-oriented budgeting, with priority financing given to the most critical spheres identified through monitoring.

Keywords

regional economic security, security monitoring, anti-crisis management,

system of indicators, threshold values, regional targeted program, interdepartmental commission, budget optimization, results-oriented budgeting, interaction of authorities.

Problem statement

In the modern economy, the ability to ensure the country's security against internal and external threats determines the level of its competitiveness and the dynamics of its socio-economic development. Global crisis phenomena in the industrial, food, energy, financial, and other sectors necessitate special attention to the concept of economic security. Today, it is mainly considered from the perspective of the national economy, while the regional component has not been studied fully enough.

Regional security has a clearly defined specificity. This is due to a set of various unique conditions: geographical location, climate, degree of provision with natural resources, population size, infrastructure development, etc. Identifying and neutralizing threats and crisis situations at the regional level can significantly reduce the risk of global threats to national security. Existing strategies for enhancing the economic security of regions require new methods, mechanisms, and tools adequate to modern economic conditions.

Analysis of recent research and publications

The results of research on this problem are reflected in the works of Ukrainian scholars such as: V. M. Heiets, O. I. Baranovskyi, V. I. Muntiyan, V. S. Ponomarenko, Yu. S. Pohorielov, O. A. Kyfiyak, M. D. Vasylenko, O. M. Lyashenko, B. V. Burkinskyi, Yu. M. Kharazishvili, and others.

Their work is mainly focused on developing the conceptual foundations, strategies, evaluation indicators, and mechanisms for ensuring economic security at the national level.

Studies dedicated to the specifics of ensuring security at the regional and

territorial levels, taking into account the peculiarities of the socio-economic development of individual regions, were presented in the works of: M. I. Dolishniy, V. M. Novikov, L. M. Semiv, Z. S. Varnaliy, V. M. Miklovda, V. O. Onyshchenko, A. I. Sukhorukov, and others.

Despite the significant contribution of Ukrainian scientists to the study of economic security, the following issues remain underdeveloped or insufficiently detailed:

Specific methods, mechanisms, and instruments for the interaction of authorities regarding the prevention and neutralization of crisis situations that ensure regional economic security.

The lack of unified and validated criteria for evaluating activities aimed at creating an effective system of regional economic security that would allow objective measurement of the effectiveness of management decisions.

Purpose of the Article

The purpose of the article is to develop scientifically grounded proposals and practical recommendations for improving the strategy for increasing regional economic security, taking into account its specific features.

Presentation of the main material of the study

The conducted research revealed the necessity to systematize approaches to defining all levels of economic security. In this regard, the author proposes an original approach to defining economic security as a system of socio-economic relations at all its levels from the perspective of counteracting external and internal critical threats.

Economic security at any of its levels, particularly at the regional level, must be viewed as a system of relations between society and the state, and thus, the systemic approach [1] should be the main approach to studying economic security problems.

The author defines regional economic security as a state of socio-economic

relations within the regional economic system in which it is capable of effectively resisting all critical threats, both external and internal.

Definitions for other levels of economic security are provided as follows:

International Economic Security is a state of the international economic system in which it is capable of adequately responding to and effectively resisting all critical threats, guaranteeing every member state of the global community [2]:

Freedom of choice of economic development paths;

Protection from hostile external influence, enshrined in international law;

Resilience to global external and internal economic shocks and crises.

National Economic Security is a state of the national economic system in which it is capable of adequately responding to and effectively resisting all critical threats, both external and internal [3].

Personal Security is a state of international, national, and regional economic systems in which they are capable of counteracting all biological, political, social, spiritual, moral, and cultural critical threats to each individual.

This proposed approach allows for a clear definition of the place of regional economic security and reveals the dialectical unity of the security provision processes at the international, national, regional, and personal levels. This unity of processes necessitates considering all levels together. Regional economic security is influenced by both external factors (related to international and national economic security) and internal factors (related to the economic security of an individual enterprise or person). Furthermore, factors that are internal to one level of economic security may be external to another. The systemic nature of this approach lies in the uniformity of the proposed definitions, the source of which is the common essence of the processes affecting different levels of economic security.

One of the primary tasks concerning economic security is the development

of a system of indicators that would objectively and timely reflect crisis phenomena in the economy. This is a complex methodological problem requiring the classification of existing economic security indicators.

Due to the diversity of factors influencing economic security and its multi-level structure, there is a large number of various indicators characterizing security and approaches to their formation. The lack of systematization of existing indicators complicates this task. The proposed classification system significantly simplifies the task of selecting the necessary indicator.

Let's examine the place of some of the most common economic security indicators within the proposed classification. This classification reflects the characteristics of economic security: its complex, multi-level structure; the enormous number of different socio-economic factors influencing it; and the diversity of existing approaches to forming systems for its evaluation. The significance of the proposed classification is that it substantially simplifies the task of selecting the indicator(s) that most fully characterize a particular economic sphere depending on the level of security. Furthermore, the classification allows for the creation of multi-level indicator systems that reflect the state of affairs in all spheres of the region's life.

In the course of the research, the comprehensive system of indicators for assessing and monitoring economic security in the region, used to analyze the situation in the production sector and energy, was improved. The basis for this work was the indicator system proposed by a group of authors from Ukrainian scientific institutions (e.g., the Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine). The following changes were introduced:

When analyzing crisis situations in the production sector, using the indicators of the proposed existing system was not feasible due to their absence in the statistical accounting system of Ukraine. Therefore, it is appropriate to

analyze crisis situations in the production sector using indicators for which statistical accounting is maintained, namely: volumes of shipped products (goods, services) of own production by type of activity.

Consequently, relevant changes must be made to the formulas for calculating the generalized assessment of the severity of the crisis situation in this sphere. Since these indicators are relative and characterize the rate of production decline, the resulting generalized assessment values can be compared with the threshold values (rates of decline) of the existing system.

Special attention must be paid to the methodology for assessing energy security. The proposed system uses two integral indicators: the share of own sources in the balance of fuel and electricity in the territory and the degree of provision with fuel reserves for consumers.

However, a number of Ukrainian regions (for example, the Odesa region) do not possess significant own sources in the balance of fuel and electricity. A feature of such regions is that their energy security completely depends on fuel reserves. Accordingly, the use of the first integral indicator is impossible, and the assessment of the energy security of such regions should appropriately be conducted by focusing only on the sufficiency of fuel reserves.

The study included an analysis of the tasks and functions of various regional authorities in Ukraine regarding the provision of economic security. This analysis allowed for the improvement of the mechanism for interaction between authorities to enhance the effectiveness of the security system, using the example of the Vinnytsia region. The system is based on the distribution of functions and responsibilities among regional ministries and departments.

The main participants in the system are:

Regional authorities (Regional State Administration/Regional Military Administration, departments, directorates, municipal institutions);

Territorial bodies of central authorities (Territorial departments of the

National Police, State Treasury Service of Ukraine, State Tax Service, Security Service of Ukraine, etc.);

Public institutions of the region (regional public councils, territorial associations of trade union organizations, etc.).

The research showed that there must be a clear distribution of responsibility spheres among participants, depending on the type of security. For instance, ensuring food security falls under the responsibility of the Department of Agro-Industrial Development and the Department of Economic Development. Financial security falls under the responsibility of the Department of Finance.

For the successful functioning of the system, coordination of the activities of all its participants is necessary. Such coordination can be carried out by the Interdepartmental Commission for Anti-Crisis Management—a collegial body created to organize and coordinate work on regional economic security provision. The Commission includes the heads or representatives of all system participants.

The main functions of the Interdepartmental Commission are: analyzing data on the state of regional economic security; coordinating the activities of all system participants; and making decisions on measures to counteract crisis situations.

The process of ensuring economic security in the region should proceed in two stages: Security Monitoring and Security Management.

1. Security Monitoring

This is the continuous observation of the emergence of negative impacts (threats) on the region's economy, determining their types and causes. Monitoring should appropriately be conducted quarterly and for the past year as a whole; in exceptional cases, it may be tracked monthly.

The main tasks of monitoring are: assessing the state and dynamics of economic development; identifying destructive trends and crisis phenomena;

determining the causes, sources, nature, and intensity of critical threats; and forecasting the negative consequences of crisis situations.

2. Security Management

This is the continuous process of ensuring and protecting the region's economic interests from internal and external threats by implementing a set of measures aimed at maintaining the stability and development potential of the economy.

The main tasks of security management are: assessing and formulating areas of activity for economic security provision; developing proposals for improving interaction among system participants; and planning and conducting control and preventive security measures.

The sequential execution of all stages in the monitoring and economic security management phases will allow not only for tracking negative processes but also for timely prevention of all critical threats.

The results of the system's functioning will manifest in:

Creating a unified information database (system of indicators).

Determining major threats and developing measures for their elimination.

Coordination and methodological guidance of the activities of all state and public organizations on anti-crisis management issues.

Developing unified standards and methods of anti-crisis management.

Developing programs for the development of problem areas in the region.

The necessity of adopting a Regional Targeted Program for Economic Security as an instrument for the prevention and neutralization of crisis phenomena is substantiated.

A Regional Targeted Program is a complex of production, socio-economic, organizational, and other measures, coordinated by tasks, resources, and implementation timing, that ensure the effective solution of systemic problems. Research shows that it is precisely systemic problems that are the source of crisis

situations, the overcoming of which is the main task of security provision.

The study established that most existing regional targeted programs are related to economic security, but the term "security" is often not used (for example, programs such as "Healthy Generation," "Improving the Demographic Situation" are aimed at the unified goal of improving demographic security). The use of a single Targeted Program will allow for a reduction in the total number of programs, decrease budget expenditures, and make their use more transparent.

The Program can consist of subprograms aimed at preventing crisis situations in specific security spheres identified during the monitoring process. The number of subprograms should correspond to the number of spheres where threats are detected.

Advantages of developing such a Program:

Logical justification (it is adopted only in case of threats).

Targeted focus on the most priority spheres where threats are significant.

Savings in the regional budget by eliminating the duplication of similar goals.

The possibility of determining the effectiveness of both the Program as a whole and its individual subprograms.

The main directions for optimizing the structure of the regional budget to find sources for financing anti-crisis measures were identified.

1. Improving the Quality of Expenditure Planning

Analysis of the structure of planned and executed budget expenditures (using the example of the Vinnytsia region) showed that for a number of sub-sections labeled "Other Issues...", planned expenditures significantly exceeded executed ones. Better planning and detailing of expenditures for these sub-sections would allow for budget savings and coverage of the deficit.

Optimization Path: Strengthening control over the justification for including costs in the expenditures of sub-sections such as "Other general

government matters," "Other issues in the field of national economy," "Other issues in the field of environmental protection," etc.

2. Eliminating Functional Duplication

A number of functions, such as "cash servicing of budget execution," are duplicated by different executive authorities (the territorial department of the State Treasury Service and the region's Department of Finance).

Optimization Path: Transferring duplicated powers to a single body (e.g., from the Department of Finance to the Territorial Department of the State Treasury Service). This would allow the saved funds to be reallocated for the financial provision of the Regional Targeted Program for Economic Security.

3. Implementing Results-Oriented Budgeting (ROB)

The budget process must move away from the principle of planning expenditures based on "what was achieved." The results of economic security threat monitoring must be taken into account when planning future budget expenditures.

Conclusions

Optimization Path: Priority in expenditure allocation should be given to those socio-economic spheres where the most critical situations have arisen, which is implemented by increasing the funding for measures within the framework of the targeted program.

The identified directions for expenditure structure optimization are of practical interest to other regions of Ukraine, especially in the context of contemporary economic challenges.

References

1. Baranovskyi, O. I. (2014). Ekonomichna bezpeka Ukrainy: (metodolohiia otsinky ta napriamky zabezpechennia) [Economic Security of Ukraine: (Assessment Methodology and Directions of Provision)]. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t. [in Ukrainian].

2. Heiets, V. M., Kindzerska, H. V., & Chaika, I. V. (2019). Ekonomichna bezpeka rehioniv Ukrainy v umovakh detsentralizatsii: otsinka ta napriamy zmitsnennia [Economic Security of Ukrainian Regions under Decentralization: Assessment and Directions for Strengthening]. Ekonomichnyi visnyk Donbasu, (1), 4–15. [in Ukrainian].

3. Zhalilo, Ya. A. (2003). Ekonomichna stratehiia derzhavy: teoriia, metodolohiia, praktyka: Monohrafiia [Economic Strategy of the State: Theory, Methodology, Practice: Monograph]. Kyiv: NISD. [in Ukrainian].

Matsenko Ivanna, Master of specialty "Public management and administration" of the Department of Economic Theory, Intellectual Property and Public Administration, Polissia National University, Zhytomyr, https://orcid.org/0009-0009-5995-2122

Kudriashova Olena, Master of specialty "Public management and administration" of the Department of Economic Theory, Intellectual Property and Public Administration, Polissia National University, Zhytomyr, https://orcid.org/0009-0004-5774-6476

STATE AND LEGAL POLICY IN THE FIELD OF HEALTH PROTECTION UKRAINIAN CITIZENS

Abstract

The article analyzes the evolution and current state of state and legal policy in the healthcare system of Ukraine, viewing human health as a dynamic concept that transcends purely physical dimensions to include mental (psychic) state—a crucial criterion for assessing social quality and policy effectiveness. The primary methodological challenge identified is the need to shift from a fragmentary to a systematic, multidimensional study of health policy, especially given the contradictions inherent in a transitional state undergoing market reforms, globalization, and military aggression.

The research focuses on defining the state and legal policy, identifying its structural elements, and optimizing its implementation to minimize threats to the physical and mental health of Ukrainians, including the impacts of war, internal migration, and resource imbalances. The analysis traces the evolution of healthcare policy models in Ukraine (from the Zemstvo to the Soviet and post-Soviet/modern), highlighting the detrimental effects of institutional borrowings and the shift towards a person-centric project that led to a decline in service

quality for the majority and increased social conflict.

The paper argues for the re-establishment of a paternalistic model where the state bears primary responsibility, contrasting this with the liberal-legal paradigm of personal responsibility. It critically examines concepts like the "corporation-state," noting how prioritizing corporate interests over national welfare jeopardizes social policy.

Furthermore, the study addresses the regional dimension of health policy, revealing significant negative factors stemming from the "capital–province" imbalance. These include the lack of material and personnel resources in regions and the functional blurring between central authorities (Ministry of Health, NHSI) and local self-government bodies (UTCs). The author stresses the need for clear demarcation of powers and a revised financing system to ensure the effective operation and restoration of healthcare infrastructure at the local level. International documents like the European Social Charter are examined to frame the state's obligation to provide health protection.

Keywords: State and Legal Policy, Healthcare System, National Security, Regionalism, Paternalistic Model, European Social Charter, Mental Health, Systemic Crisis, Institutional Borrowing, Decentralization.

Problem statement

The relevance of the topic is due to qualitative changes in the content and mechanism of implementation of state and legal policy in the field of public health in the context of reform processes in Ukraine, as well as the urgent need to modernize key institutions of social and legal policy of the state in the context of ensuring national security and stability in the context of military aggression and post-war reconstruction.

Against the background of the need for material well-being, as well as unlimited resources of power and corruption risks in the transition period,

institutional and legal distortions were observed, which led to social stratification and provoked an increase in conflict-generating tension in the internal politics of the state.

That is why today the problems of legal regulation and protection of socio-economic interests of citizens, the search for ways to overcome the negative consequences of political and legal modernization (which were expressed, in particular, in the demographic crisis, labor migration, as well as the increase in morbidity and disability as a result of hostilities), are priorities for state building and reconstruction.

The well-being of the population is a decisive factor in the sustainable development and restoration of the state and society. This requires a change in the vector of state reforms towards "resuscitation" and fundamental strengthening of the social sphere of public life.

In this regard, the implementation of comprehensive national and state programs (such as recovery programs) has become a turning point in the modernization process, since they can be considered as a necessary step on the path to a social and legal state. If previously liberal market ideals often dominated as a development priority, now "people's preservation", physical and mental recovery are the main direction in the government's strategy.

The decline in the standard of living of a significant part of the population, the destruction and degradation of the medical infrastructure (especially in front-line and de-occupied regions), as well as the absence of new effective institutional and legal forms and approaches to organizing social policy in the first years of independence and in conditions of aggression, indicate that reformers and managers did not always foresee the consequences of reforms and their negative aspects. Serious institutional distortions in the most important sectors of human "reproduction" and maintenance of physical and mental health have led to the emergence of trends dangerous to the national security of

Ukraine.

For example, among the factors threatening the national security of Ukraine, according to the National Security Strategy, the crisis of the health care and social protection systems of the population, exacerbated by military actions and their consequences (including the growth of mental disorders and disabilities), stands out.

Political and legal institutionalization of health care is necessary to counteract catastrophic depopulation (reduction in population size caused by migration, war, and demographic losses) and to ensure the health of the nation. It is a stable socio-demographic situation that serves as the most important indicator of the sustainable development of national statehood, is an indicator of the effectiveness of social and legal policy, and acts as a guarantor of the country's national security.

The Institute of Public Health is one of the priority areas of state policy, which necessitates a systematic review of the content and forms of implementation of modern legal policy in the field of health care.

Analysis of recent research and publications

The topic chosen for the study is quite multifaceted and has already been reflected and developed to some extent in the political and legal literature. Modern approaches to studying the state of the Ukrainian health care system are limited to theoretical and practical issues related to the specifics of the implementation of the constitutional right to health care and medical care and its guarantees. Numerous studies are devoted to the legal nature of the right to health care in the context of its classification as third-generation rights.

These issues were analyzed in the works of such well-known domestic jurists as: Yu. S. Shemshuchenko, V. B. Averyanov, M. P. Orzikh, V. F. Pohorilko, O. D. Svyatotsky, N. M. Parkhomenko, O. V. Zaychuk, V. V. Kopeychykov, O. F. Skakun, P. M. Rabinovych, O. I. Oliynyk, V. G. Pylypenko, M. A. Prymush, O. F.

Andriyko, O. V. Kutafin and other well-known specialists in Ukrainian law.

At the same time, it is especially important that the time requires further detailed development of this scientific and practical problem not only within the framework of Ukrainian constitutional law, but also on the basis of a whole group of other branches and areas of law, for example: civil, administrative, labor, criminal, family, international, public law, etc. Of interest are studies of the health care institute as a political and legal phenomenon using such branches of science as medical law, political science, conflictology and sociology.

Among domestic scientists, the first substantive publications on health care issues, including consideration of the legal aspects of this problem, appeared at the beginning of the 20th century. The most notable among them are the works of F. P. Kurkin (1912) and A. M. Vynokurov (1913).

In modern conditions, the following are actively engaged in the issues of organizing the health care system, as well as its legal support: A. M. Serdyuk, V. F. Moskalenko, I. Ya. Senyuta, N. B. Bolotina, V. M. Lekhan, V. V. Gorovyi, S. B. Buletsa, L. V. Antonova, A. O. Merezhko, Yu. V. Babyak, O. V. Stepanenko and others.

Separate issues related to the reform of the health care institution in the light of the modern social policy of the Ukrainian state are devoted to the works of many scientists who analyze the progress of the reform, in particular, of the National Health Service of Ukraine (NHSU) and the introduction of insurance medicine. Among them: O. A. Dudina, V. G. Perederiy, Yu. V. Voronenko, N. G. Goyda, Z. M. Nefyodova, etc.

General theoretical aspects of the legal policy of the modern state are considered in the fundamental works of: O. V. Malka, M. I. Matuzov, M. V. Marchenko, V. M. Syrykh, etc.

However, the listed studies, of course, do not cover the variety of modern health care problems that occur in the domestic state-legal and socio-economic

spaces, especially exacerbated as a result of military actions and reconstruction.

Purpose of the Article

Identifying the content and specifics of the transformation of institutions and forms of implementation of state and legal policy in the field of health care of citizens in conditions of social instability.

Presentation of the main material of the study

Of course, the content of the concept of "human health" is not a static, extra-historical, supranational phenomenon, but, naturally, undergoes significant changes in the course of cultural and civilizational evolution. If the ideas of ancient Greek philosophers were limited to considering exclusively physical health, then with the advent of Christianity, the ideas about the health of a person and society expanded, since the mental (psychic) state of a person also came into the field of view of thinkers, which now became one of the most important criteria for assessing the qualitative state of society, and accordingly, the effectiveness of the legal policy of a particular state in this area.

Over time, the concepts of "human health", "health of the nation" were supplemented with new characteristics ("state of protection", "absence of diseases", etc.), which allows us to talk about different approaches to their definitions, including within the framework of legal knowledge.

If it is impossible to penetrate the content of a phenomenon, that is, to comprehend its essence, to identify its attributes, then one should strive to comprehend the logic of its development, to identify important structural elements both in theoretical and practical terms. It is from these positions in modern Ukrainian legal science that it is important to formulate the definition of state and legal policy in the health care system, to identify its priority areas, structural elements and methods of optimization in the conditions of contradictions inherent in a transitional state, a liberal-reformist mode, a period of globalization and military aggression [1].

Moreover, the primary (in methodological terms) task is to move from a fragmentary view of the problem of strengthening the nation's health to a systematic, multifaceted study of this issue, which includes:

Determination of the internal structural regularities of state and legal policy aimed at minimizing threats to the physical and mental health of Ukrainians.

Identification of factors that negatively affect these indicators of the quality of life of society (in particular, the impact of war, internal migration, financing, personnel problems).

Creation of political and legal technologies to counteract these destructive phenomena in the context of national, regional and global economic and financial crises.

Multidimensional study of domestic state and legal policy in the health care system should begin with consideration of the specifics of the evolution of its institutions, with the allocation of the main stages of their development, basic values. In solving this problem, we analyze the main models of legal policy in the specified area, which differ in the originality of institutional subjects, forms and achieved results [2].

Only after the 2000s (and especially with the beginning of the 2017 reform and in conditions of war) does the process of restoring the basic structures of state and legal policy in the health care of humans and society begin. Currently, it should be considered as an activity to optimize legal and administrative resources, a set of measures to create and support a highly effective and socially oriented health care system, the formation of a system of social rehabilitation (in particular, veterans and persons with disabilities, previously largely lost), as well as the organization of preventive measures aimed at children, youth and other population groups. In addition, the state and legal policy in the field of health care of the nation is designed to: create a basis for the systematic modernization of the domestic health care system; determine and legislatively formalize long-

term guidelines for the development of the latter; declare the prospects for restructuring the institutional profile of Ukrainian health care, focusing on the dialectics of the relationship between public, corporate and personal interests in a modern democratic state, on the ratio of traditions and innovations associated with both domestic and foreign experience, and taking into account the modernization risks of the beginning of the 21st century. and the challenges of war.

In highlighting various approaches to defining the essence and vector of state and legal policy in the field of public health, the applicant also notes the role of the World Health Organization (WHO), which systematized and formalized the main approaches to understanding what the right to health is, what is the role and degree of responsibility of the modern state in eliminating or minimizing modernization risks that destroy a "healthy society", lead to a demographic contraction dangerous for any country, etc.

An analysis of the development of modern international relations clearly indicates that intrastate relations in the field of human rights to health care during the period of globalization and military conflicts have become a direct object of international legal regulation.

For the first time, the obligation of states to cooperate in the development of the health care system was recorded in a number of fundamental UN documents. However, the content of their formulations was so general that for a long time it was not reflected in the constitutional and legal institutions of sovereign states.

Having analyzed the main international acts regulating the right to health protection of the individual and society, the dissertation author points out the absence of a generally recognized international standard containing the rights to health protection, as well as providing a unified semantic meaning to various categories ("right to health", "right to the highest attainable standard of physical

and mental health", "right to medical care"). This confirms the complexity of the conceptual apparatus of the health care institution.

According to the applicant, the most important document that enshrined the right to health protection is the European Social Charter (Turin, October 18, 1961 - Strasbourg, May 3, 1996), which was ratified by Ukraine (September 14, 2006 - partially, and later expanded). For the first time at the international level, it was in the text of the European Charter that the term "right to health" was replaced by the term "right to health protection".

The study of international documents and the review of some constitutions (Germany, France, the USA, Mexico, etc.) allowed us to identify the fundamental principle that these states follow when defining the human right to health care - the principle of personal responsibility of the individual for his or her health, which is immanent in the liberal legal paradigm.

In contrast to the concept of "personal responsibility of a person for his or her health", an alternative version of the implementation of the right to health care is presented: traditionally, in Ukraine and other sociocentric (statist-collectivist) states, legal policy in the field of citizens' health care is based to one degree or another on the paternalistic model. This model places responsibility for health care precisely on the state, which is obliged to use all necessary resources in this most important area of public relations, and public authorities (including municipal structures) are legally responsible to civil society for the effectiveness of the implementation of the social function.

Within the framework of the doctrinal aspect of the problem, the work analyzes the concepts of the "corporation-state" (in another interpretation - "oligarchic state"), which have emerged in recent years in both domestic and foreign political and legal traditions.

In particular, the applicant critically assesses the positions of a number of researchers [3], who believe that currently the "erosion" of the social and legal

state is taking place and a transition to a different social and legal quality of liberal states is taking place. This consists primarily in the fact that the state considers national interests through the prism of group (corporate) interests, which are given unconditional priority in the implementation of any policy, including in the field of health care.

This kind of specificity of the functioning of sovereign states in a globalized space, in the opinion of the dissertationist, is built exclusively on an economic-centric basis and seeks to minimize any social and anthropological investments, while deepening the already dangerous gaps between public, corporate and private interests, civil society and public authorities in a transitional state, which is characterized by a high level of conflict.

In contrast to existing approaches, there is a tendency for gradual "socialization" of liberal legal policy in both Ukraine and a number of foreign states, which is especially relevant in the context of serious and systemic contradictions generated by the global financial crisis and military challenges.

I emphasize that the fundamental economic transformations and the profound changes they caused in the social sphere of post-Soviet Ukraine directly affected the nature of the legal regulation of these relations in the field of healthcare. In particular, an unjustified attempt was made to transition to a person-centric project for the development of the national health care system (the introduction of market mechanisms), which ultimately created the basis for the growth of conflict in society.

This led to a sharp decline in the quality of medical services provided to the majority of the population (especially in the first years of reforms), against the background of an increase in the volume of paid health care, designed for a fairly small layer of financially secure citizens. In general, institutional borrowings became dangerous in terms of forming an effective mechanism for ensuring national security, turned out to be the costs of the process of "galloping"

westernization of domestic social and legal policy and inevitable manifestations of globalization trends.

It should be noted that modern legal science lacks a deep general theoretical study of the serious problems of regionalism in its relationship with the unitary system of Ukraine and decentralization, as well as issues of implementing various types and forms of legal policy in regions and united territorial communities (UTCs). Therefore, the work focuses on considering the category of "regional legal policy". Based on current legislation, the applicant identifies its main areas that characterize the specifics of the functioning of public authorities at both the regional and local government levels. In methodological terms, the applicant compares the heuristic and practical values of several approaches to understanding the content of social legal policy in Ukrainian regions (structural-functional, activity-based and relational).

In terms of the nature of institutional subjects and the specifics of their interests, the dissertation author agrees with those modern researchers who propose to study two interrelated, but at the same time distinct aspects of social policy in the regional legal space: exogenous and endogenous.

The exogenous aspect assumes that the institutions of the central state power (Ministry, National Health Service, etc.) carry out various measures in the field of health care, education, housing, etc. in the interests of the population of the regions.

The endogenous aspect is a variant of their own regional policy, which is carried out by the power vertical of the regions (Regional military/state administrations, Regional councils) and municipal bodies (UTCs) in accordance with the strategies they have developed and under their responsibility (in particular, financing of municipal health care institutions).

It is further emphasized that, as a result of the action of many factors, two political and legal centers have historically formed in Ukraine - "capital -

province" (Kyiv - Regions), in connection with which several important points are highlighted that negatively affect the effectiveness of the implementation of legal policy in the field of public health in modern Ukrainian regions:

The lack of the necessary material and resource base against the background of the concentration in the capital and large regional centers of huge material, scientific and intellectual, personnel and other opportunities (in particular, the flight of qualified medical personnel to large cities).

A noticeable imbalance in the level of well-being of residents of the capital and regions, which makes the latter more vulnerable to the costs of post-Soviet reform in general and the healthcare system in particular (especially with regard to the use of paid medical services and the purchase of the necessary medical minimum).

The ability of civil society institutions (regional branches of political parties, trade unions, etc.) to influence local public authorities is weak (compared to metropolitan structures), and there is also a "corporate-peasant" solidarity of their leaders and local power elites.

The "blurring" of regional legislation and local acts in the social sphere is well known, which either duplicates similar national laws (although the ATC or region does not have the capabilities for their further implementation), or follows the path of "special ingenuity" in formulating regulatory provisions, which also calls into question their further use and destroys the single domestic legal space.

Conclusions

A number of priority problems should be formulated, the solution of which is necessary for the effective implementation of state and legal policy in the field of health care of citizens in Ukrainian regions.

A clear demarcation of the subjects of responsibility and powers between central authorities (Cabinet of Ministers, Ministry of Health, National Health Insurance Fund) and local self-government bodies (LTGs) in the field of health

care is needed, which will be systematically reflected in national and regional/local legislation. The system of financing municipal health care institutions needs to be revised, since municipal entities (LTGs) currently often do not have the necessary material and organizational resources to ensure the normal functioning of the local health care system (especially at the stage of restoration and covering the deficit not provided by the National Health Insurance Fund).

References

1. Senyuta, I. Ya. (2014). Pravovi problemy reformuvannya systemy okhorony zdorov'ya v Ukraini [Legal Problems of Reforming the Healthcare System in Ukraine]. Bulletin of the Lviv University. Series: Legal, (59), 237–245. [in Ukrainian].

2. Lekhan, V. M., Slabkyi, H. O., & Shevchenko, M. V. (2018). Natsionalna systema okhorony zdorov'ya v Ukraini: stan ta perspektyvy reformuvannya [The National Healthcare System in Ukraine: Status and Prospects for Reform]. Health of the Nation, (3), 3–12. [in Ukrainian].

3. Shpak, L. O., & Shkoda, V. V. (2022). Sotsialna bezpeka u konteksti natsionalnykh interesiv Ukrainy: pravovyi aspekt [Social Security in the Context of Ukraine's National Interests: The Legal Aspect]. Legal Scientific Electronic Journal, (7), 252–257. [in Ukrainian].

Vydavatel:
Publishing house Education and Science s.r.o. IČO : 271 56 877.
Frýdlanská 15/1314 , Praha 8. MS v Praze , oddíl C,vložka 100614

STREDOEVROPSKY VESTNiK

PRO VEDU A VYZKUM

№ 11. 2025

Signed for printing on November 21, 2025
Format 60x90/8. Offset paper and printing Headset Times New Roman.
Mental printing. arc. 8.2. Edition 100 copies.